

Strategiskt arbete för minskad nedskräpning

Vägledning för kommuner

RAPPORT 6551 • APRIL 2013

Strategiskt arbete för minskad nedskräpning

Vägledning för kommuner

Beställningar

Ordertel: 08-505 933 40

Orderfax: 08-505 933 99

E-post: natur@cm.se

Postadress: CM Gruppen AB, Box 110 93, 161 11 Bromma

Internet: www.naturvardsverket.se/publikationer

Naturvårdsverket

Tel: 010-698 10 00 Fax: 010-698 10 99

E-post: registrator@naturvardsverket.se

Postadress: Naturvårdsverket, 106 48 Stockholm

Internet: www.naturvardsverket.se

ISBN 978-91-620-6551-5

ISSN 0282-7298

© Naturvårdsverket 2013

Tryck: Arkitektkopia AB, Bromma 2013

Omslag: Håll Sverige Rent

Förord

Naturvårdsverket har haft i uppdrag från regeringen att genomföra en särskild satsning för minskad nedskräpning. I regeringsuppdraget har bland annat ingått att utveckla vägledning för kommunerna i arbetet att minska nedskräpningen. Målsättningen att minska nedskräpningen finns nu också med i Sveriges nationella avfallsplan för perioden 2012–2017.

Arbetet med att utveckla vägledningen har genomförts i samarbete mellan Naturvårdsverket och stiftelsen Håll Sverige Rent samt i dialog med Havs- och vattenmyndigheten. Stort tack till kommuner och andra aktörer som bidragit med synpunkter under arbetets gång.

April 2013

Naturvårdsverket

Innehåll

FÖRORD	3
SAMMANFATTNING	6
INLEDNING	7
Vad är nedskräpning?	7
Regeringsuppdraget om särskild satsning för minskad nedskräpning	8
Sveriges nationella avfallsplan	8
Mätmetoder	8
Reviderade föreskrifter	9
Konsekvenser av nedskräpning	9
MÅL OCH KRAV KRING NEDSKRÄPNING	10
Nationella miljökvalitetsmål och lokala mål	10
Lagar och förordningar	10
Förbudet mot nedskräpning	10
Avfallsinnehavarens ansvar	11
Straffbestämmelser	11
Lag med särskilda bestämmelser om gatuhållning och skyltning	11
Utdrag ur Lag (1998:814) med särskilda bestämmelser om gatuhållning och skyltning, med kommentarer	13
Fastighetsägares ansvar att städa	14
Flyttning av skrotbilar	15
Flyttning av båtar	15
Allemansrätten	15
Marint avfall	16
Nationell avfallsplan	16
Kommunala avfallsplaner	16
Vem gör vad	17
VARFÖR ARBETA STRATEGISKT MOT NEDSKRÄPNING?	19
Bidra till hållbar utveckling	19
Nå miljömål	19
Kunskap ger rätt åtgärder	19
Minskade skräpmängder	20
Mindre klotter och skadegörelse	20
Koppla nedskräpningen till avfallsplanen	20

STRATEGISKT ARBETSSÄTT FÖR ATT MINSKA NEDSKRÄPNINGEN	21
Organisation	21
Tydligt utpekat ansvar	22
Samarbete mellan förvaltningar	22
Kontinuitet i arbetet	22
Koppling till grupp som tar fram kommunal avfallsplan	22
Samråd och samverkan	22
Allmänhetens deltagande	23
Kartläggning och mätning	23
Mätning av skräpfrekvens	24
Mätning av attityder	26
Mätning och uppföljning av kostnader	26
Mål och åtgärder för minskad nedskräpning	28
Mål för minskad nedskräpning	28
Förebyggande åtgärder	29
Infrastruktur	30
Rutiner	31
Kommunikation och erfarenhetsutbyte	31
Budget för det strategiska arbetet	32
Plan för minskad nedskräpning	32
Uppföljning av det strategiska arbetet	34
KÄLLFÖRTECKNING	35
BILAGOR	37
Bilaga 1: Metod för tätorter med >20 000 invånare	37
Bilaga 2: Metod för tätort med 12 000 – 20 000 invånare	41
Bilaga 3: Metod för tätort med <12 000 invånare och utsatta områden	44
Bilaga 4: Metod för parker och grönområden	48
Bilaga 5: Metod för stränder	51
Bilaga 6: Verktyg för att hantera omfattande nedskräpning	54
Håll Sverige Rent-appen	54
Bilaga 7: Vägledning för hantering av omfattande nedskräpning	56
Bilaga 8: Relevanta rättsfall inom nedskräpningsområdet – exempel	63

Sammanfattning

Vägledningen för kommuners strategiska arbete för minskad nedskräpning är avsedd att stötta kommunernas arbete och att sprida kunskap om metoder, verktyg och arbetssätt inom nedskräpningsområdet.

Rapporten redogör för olika mål och krav som berör nedskräpning, t.ex. miljö- kvalitetsmål, lagstiftning och nationell avfallsplan.

Innehållet ger också en bakgrund till varför nedskräpningsproblemet behöver hanteras – nedskräpningen skapar otrygga och otrivsamma miljöer och ger också negativa effekter för friluftsliv, lokalt näringsliv, skador på djur och människor m.m.

Några framgångsfaktorer som identifierats i kommunernas strategiska arbete är att tydligt peka ut var ansvaret att driva nedskräpningsfrågan ligger (frågan hanteras ofta inom olika förvaltningar), samarbete över förvaltningsgränser, politisk förankring i kommunen för det strategiska arbetet, att medel för arbetet avsätts långsiktigt, att mål och åtgärder sätts upp och att dessa följs upp kontinuerligt.

En samlad plan för hur arbetet mot nedskräpningen i kommunen ska bedrivas underlättar arbetet, gärna med koppling till den kommunala avfallsplanen.

Några viktiga delar i det strategiska arbetet mot nedskräpning är att:

- skapa en ändamålsenlig organisation, bl.a. med tydligt utpekat ansvar för att driva arbetet och för att möjliggöra samarbete över förvaltningsgränser
- kartlägga och mäta nedskräpningen, bl.a. för att ge underlag för att följa utvecklingen, utforma åtgärder och utvärdera de insatser som görs
- sätta upp mål och åtgärder för minskad nedskräpning, bl.a. förebyggande åtgärder som att involvera barn och ungdomar i förskolor och skolor, anordna skräpplockardagar och samverka med lokala näringsidkare
- kommunicera arbetet och utbyta erfarenheter
- sätta upp en budget för det strategiska arbetet

Rapporten ger en översikt över de metoder som tagits fram för att mäta skräp- frekvens i tätorter av olika storlek, i parker och grönområden samt på stränder. I en bilaga finns en särskild vägledning för hur ärenden kring omfattande nedskräpning kan hanteras.

Inledning

Syftet med denna vägledning är främst att stötta kommunernas strategiska arbete för minskad nedskräpning. Vägledningen är tänkt som ett verktyg och ett hjälpmedel för att underlätta det fortsatta arbetet. Vi hoppas också att vägledningen kan sprida kunskap och ge inspiration.

Många kommuner arbetar redan idag strategiskt för att minska nedskräpningen. Ett strategiskt arbete med fokus på förebyggande arbete leder ofta till många positiva effekter i kommunen, både ekonomiskt, miljömässigt och socialt. I den här vägledningen syftar ett strategiskt arbete på att kommunen i förväg utarbetar långsiktiga planer för att nå viktiga verksamhetsmål, samt genomför och följer upp sitt arbete i nedskräpningsfrågor på ett systematiskt sätt.

Vägledningen riktar sig till kommunpolitiker och tjänstemän som vill få stöd i hur de kan arbeta strategiskt med nedskräpningsfrågan. Det kan ske genom att exempelvis sätta upp mål och åtgärder för en minskad nedskräpning och koppla detta till den kommunala avfallsplanen samt att planera för hur arbetet ska organiseras och följas upp.

Naturvårdsverket har samarbetat med stiftelsen Håll Sverige Rent för att ta fram vägledningen. Underlag har tagits fram genom intervjuer, enkäter och dialogmöten med kommuner och genom pilotprojekt i utvalda kommuner. Ett viktigt underlag är den utvärdering som genomfördes av Naturvårdsverket våren 2012 och som redovisas i rapporten ”Det här är ingen skräpfråga. En utvärdering av kommunernas arbete mot nedskräpning”, Rapport 6494.

För praktiska exempel på hur kommuner arbetar med nedskräpningsfrågan, se Håll Sverige Rents webbplats, www.hsr.se/vagledning. I denna rapport visar symbolen i marginalen att det finns ett exempel på webben kring den aktuella frågan.

Se exempel på
hsr.se/vagledning

Vad är nedskräpning?

I vägledningen menar vi med begreppet nedskräpning:

– att slänga eller lämna föremål av olika karaktär på marken, t.ex. fimpar, godispapper, snabbmatsförpackningar, tuggummi, påsar, burkar, engångsgrillar, glas och plastflaskor etc. Även större föremål som t.ex. vitvaror, möbler och byggavfall omfattas, likaså organiskt avfall som t.ex. trädgårdsavfall.

Bestämmelser kring nedskräpning tas upp under avsnittet ”Lagar och förordningar”.

Vägledningen omfattar nedskräpning i städer, naturområden och längs kusterna. Även sådant avfall som slängts eller tappats i sjöar och hav och sedan spolats upp på land omfattas. Vägledningen går inte närmare in på dumpning av avfall i sjöar och hav eller miljöfarlig verksamhet.

Regeringsuppdraget om särskild satsning för minskad nedskräpning

Regeringen har uttalat att nedskräpning är ett angeläget samhällsproblem. År 2011 fick Naturvårdsverket i uppdrag att genomföra en särskild satsning för att främja minskad nedskräpning. I uppdraget ingick bland annat att ta fram denna vägledning för kommunerna om hur de kan arbeta strukturerat och långsiktigt för minskad nedskräpning.

Sveriges nationella avfallsplan

Naturvårdsverket ansvarar för att ta fram en nationell avfallsplan för Sverige. I den nya avfallsplanen ”Från avfallshantering till resurshushållning – Sveriges avfallsplan 2012–2017” finns ”Nedskräpning” med som ett av de områden där behovet av åtgärder bedöms vara stort.

Nationella avfallsplanens mål för minskad nedskräpning är:

Nedskräpningen ska minska i städer, naturområden och längs kusterna.

I den nationella avfallsplanen framgår vad olika aktörer förväntas göra.

När det gäller målet för nedskräpning listas vad kommuner kan göra:

- ta del av den information och vägledning som tas fram av Naturvårdsverket
- identifiera och inventera problem relaterade till nedskräpning för att kunna utveckla en handlingsplan med fungerande åtgärder för att minska nedskräpningen
- genomföra aktiviteter mot nedskräpning tillsammans med andra aktörer inom kommunen. Det kan till exempel handla om fler papperskorgar, tätare tömning, skolprojekt, lokala informationskampanjer och skräplockaktiviteter
- följa upp effekten av de aktiviteter som görs, till exempel via skräpmätningar
- utveckla samverkan mellan kommunens olika avdelningar
- ha dialog och erfarenhetsutbyte med andra kommuner för att lära av goda exempel

Mätmetoder

Inom ramen för regeringsuppdraget kring minskad nedskräpning har Naturvårdsverket genom ett samarbete med Håll Sverige Rent (HSR) tagit fram metoder för mätning av skräpfrekvens. HSR samarbetar också med Statistiska Centralbyrån, SCB. Metoderna omfattar mätning av skräp i olika miljöer, som större städer, mindre tätorter samt i parkområden och grönytor i städer samt på stränder. Det finns sedan tidigare även en annan metod för att mäta skräp längs med kusten, se vidare under avsnittet ”Mätning av skräp på stränder”. Metoderna görs tillgängliga för kommunerna av Naturvårdsverket och Håll Sverige Rent. HSR ger också stöd

till användare av metoderna. Naturvårdsverket kommer att följa kommunernas arbete med att minska nedskräpningen med utgångspunkt i de mätningar av skräpfrekvens som kommunerna gör. Uppföljningen kommer att kopplas till den uppföljning som görs av den nationella avfallsplanen.

Reviderade föreskrifter

Naturvårdsverket planerar att revidera föreskrifterna om innehållet i kommunal avfallsplan och då komplettera dessa med ett krav på att avfallsplanen ska innehålla åtgärder mot nedskräpning.

Konsekvenser av nedskräpning

Nedskräpning upplevs som ett växande problem av många människor. De negativa effekterna av nedskräpning är många och täcker hela hållbarhetsbegreppet – konsekvenserna är miljömässiga, sociala samt ekonomiska. I arbetet med att minska nedskräpningen är det därför viktigt att ha en helhetssyn.

Skräpiga miljöer upplevs som otrygga och otrevliga av många människor. Studier visar att nedskräpade områden lätt hamnar i en negativ spiral som leder till ytterligare nedskräpning och andra problem som skadegörelse¹. Dessutom medför städinsatser betydande kostnader för många kommuner och skattebetalare varje år, pengar som skulle ha kunnat användas till annat.

Nedskräpningen ger skador på djur och människor, sprider kemikalier och medför negativa effekter för turistnäring och friluftsliv. Också handel och företagande påverkas negativt; nedskräpning kan avskräcka från besök i affärer² och varumärken som förknippas med nedskräpning kan tappa kunder³.

Skräp som hamnar i hav, sjöar och vattendrag skadar fåglar och marina däggdjur. Marint skräp ger skador på båtar, fiskeredskap och motorer. Mängder och egenskaper hos mikroskopiska skräppartiklar i havet är också ett problem, som det i dagsläget finns lite kunskap om.

Skräpet sprids också mellan olika miljöer – skräp från staden sprids med vindar och vattendrag ut i havet, ibland för att återigen spolats upp på stränderna. Åtgärder i stadsmiljö kan alltså bidra till minskade mängder skräp i andra miljöer.

¹ Broken windows. J.Q. Wilson, G.L. Kelling. Atlantic Monthly, 1982

² Litterbugs. How to deal with the problem of littering. Alan Lewis, Polly Turton, Thomas Sweetman. Policy Exchange, 2009.

³ Doing well by doing good: A quantitative investigation of the litter effect. Stuart Roper, Cathy Parker. Journal of Business Research, 2012.

Mål och krav kring nedskräpning

All nedskräpning är förbjuden enligt miljöbalken, men mycket skräp hamnar ändå på gator och torg, i naturen och längs våra kuster. Eftersom det är kommunerna som ansvariga för gaturenhållningen hamnar nedskräpningsfrågan ofta på kommunens bord. I det här kapitlet beskriver vi vilka mål och krav som är kopplade till nedskräpning.

Nationella miljö kvalitetsmål och lokala mål

Det svenska miljömålssystemet innehåller ett generationsmål och sexton miljö kvalitetsmål. Generationsmålet anger inriktningen för den samhällsomställning som behöver ske inom en generation för att miljö kvalitetsmålen ska nås. Miljö kvalitetsmålen beskriver det tillstånd i den svenska miljön som miljöarbetet ska leda till. I uppföljningen av miljö kvalitetsmålen bedöms om dagens styrmedel och de åtgärder som görs före år 2020 är tillräckliga för att nå målen.

De miljö kvalitetsmål som kan kopplas till nedskräpning är främst:

- God bebyggd miljö
- Hav i balans och levande kust och skärgård
- Levande sjöar och vattendrag

Kommunerna är motorn i det lokala miljömålsarbetet. Det är på den lokala nivån som många åtgärder kan genomföras för att nå miljömålen och där görs även många avvägningar i arbetet med att nå ett hållbart samhälle. Det är bra om miljö målen kopplas till kommunens egna politiska mål och instrument för att bli en del av den lokala politiken.

Lagar och förordningar

I det här avsnittet redogörs för de centrala lagarna och reglerna kring nedskräpning och vilket ansvar kommunen har för renhållningen. Miljöbalken förkortas nedan MB.

Förbudet mot nedskräpning

I 15 kap. miljöbalken (MB) finns bestämmelser om avfall.

Av 15 kap. 30 § MB framgår att ingen får skräpa ned utomhus på en plats som allmänheten har tillträde eller insyn till. Bestämmelsen innebär ett allmänt förbud mot nedskräpning. Den riktar sig mot alla, även markägare, och omfattar alla områden som allmänheten har tillträde till eller insyn till. Med skräp avses både mindre föremål som t.ex. glas, papper, engångsgrillar, fimpar och större föremål som t.ex. byggavfall, möbler, bilar, hemelektronik.

Avfallsinnehavarens ansvar

I 15 kap. 5 a § MB finns bestämmelsen om avfallsinnehavarens ansvar. Av bestämmelsen framgår att den som innehar avfall ska se till att avfallet hanteras på ett hälso- och miljömässigt godtagbart sätt.

Straffbestämmelser

I 29 kap. MB finns straffbestämmelser. I 7 § finns en bestämmelse om ansvar för nedskräpning. Av bestämmelsen framgår att den som med uppsåt eller av oaktsamhet skräpar ned utomhus på en plats som allmänheten har tillträde eller insyn till kan dömas för nedskräpning. Straffet för nedskräpning är böter eller fängelse i högst ett år. Exempel på sådan nedskräpning, ("nedskräpning av normalgraden"), kan vara byggavfall, möbler, bilar, bildelar och däck, hemelektronik och sopsäckar med olika typer av skräp⁴.

I 7 a § i samma kapitel finns en bestämmelse om ansvar för nedskräpningsförseelse, där mindre allvarlig nedskräpning straffbeläggs. Straffet för nedskräpningsförseelse är penningböter, som polisen kan utfärda på plats. Exempel på nedskräpningsförseelse är bortslängda snabbmatsförpackningar, ölburkar, engångsgrillar och bruksföremål på marken vid en återvinningsstation. Nedskräpningsförseelser som är ringa omfattas av nedskräpningsförbudet, men ska inte medföra straffansvar. Med ringa avses bagatellartade situationer som att man slänger t.ex. en enstaka cigarettfimp eller ett tuggummi. Det är alltså förbjudet men inte straffbart att slänga t.ex. enstaka cigarettfimpar. Vid bedömning av om nedskräpningen är ringa ska även hänsyn tas till hur känslig miljön är där nedskräpningen sker. Att en handling varit en del av en allvarlig kollektiv nedskräpning är också en omständighet som ska beaktas, när det gäller om gärningen ska bedömas som ringa eller inte⁵.

Lag med särskilda bestämmelser om gatuhållning och skyltning

Trots att det är förbjudet att skräpa ner hamnar ändå en hel del skräp på fel ställe. Kommunen har under vissa förutsättningar ett ansvar för att städa gator, torg och andra allmänna platser inom detaljplanelagt område. Kommunen kan också bli ansvarig att återställa andra platser utomhus där allmänheten får färdas fritt. Under vissa förutsättningar kan fastighetsägaren bli ansvarig för att åtgärda nedskräpning, främst när det handlar om kvartersmark och gångbanor inom detaljplanelagt område.

Ansvaret finns reglerat i lagen (1998:814) med särskilda bestämmelser om gatuhållning och skyltning (nedan kallad gatuhållningslagen).

⁴ Se prop. 2010/11:125 s. 42.

⁵ Se prop. 2010/11:125 s. 42 f.

Nedan följer en redogörelse för vilka bestämmelser som reglerar kommunens ansvar för nedskräpningen. De paragrafer i gatuhållningslagen som är av intresse för denna vägledning återges i sin helhet i tabellen på sid. 13.

VAD SÄGER GATUHÅLLNINGSLAGEN?

Kommunen ansvarar för renhållningen på gator, torg, parker och andra allmänna platser som är redovisade i detaljplan och som kommunen är huvudman för (2 § gatuhållningslagen). Kommunens ansvar för gatuhållningen ska bland annat hindra uppkomsten av olägenheter för människors hälsa. Definitionen av olägenhet för människors hälsa i 9 kap. 3 § MB kan vara vägledande: *”Med olägenhet för människors hälsa avses störning som enligt medicinsk eller hygienisk bedömning kan påverka hälsan menligt och som inte är ringa eller helt tillfällig.”* Även trevnad, framkomlighet och trafiksäkerhet är faktorer som påverkar omfattningen av kommunens skyldighet. När det gäller nedskräpningen är det främst krav med avseende på trevnad som är relevanta. Skyldigheten för kommunen att städa dessa platser gäller inte om åtgärderna ska utföras av staten som väghållare.

Kommunen är även skyldig att städa på andra platser utomhus än de som räknas upp ovan. Det gäller platser där allmänheten får färdas fritt (4 § gatuhållningslagen), som exempelvis skog och stränder som allmänheten har tillträde till enligt allemansrätten. Vid bedömningen av omfattningen av kommunens skyldighet ska hänsyn tas bland annat till ortsförhållandena och platsens belägenhet. För att bedöma vad som är en plats där allmänheten får färdas fritt hänvisas till Naturvårdsverkets vägledning angående allemansrätten, se www.naturvardsverket.se.

Fastighetsinnehavare har en skyldighet att städa inom områden som redovisas som kvartersmark i detaljplan, och som ordningsställt och används för allmän trafik. Undantag görs dock för områden som ska användas för allmän trafik och som upplåtits till kommunen med nyttjanderätt eller annan särskild rätt enligt 14 kap. 18 eller 19 § plan- och bygglagen. I de fallen är kommunen ansvarig. Fastighetsinnehavare kan också bli skyldiga att städa på gångbanor eller andra utrymmen utanför fastigheten som behövs för gångtrafiken (3 § gatuhållningslagen). Kommunfullmäktige får meddela föreskrifter om vilka åtgärder som fastighetsinnehavaren ska vidta. (Bemyndigandet i 3 § har utnyttjats enligt 1 § förordning (1998:929) om gatuhållning och skyltning, där kommunfullmäktige bemyndigas att meddela föreskrifter som exempelvis kommunens renhållningsordning.) Se även exempel på rättsfall, sid. 14.

Utdrag ur Lag (1998:814) med särskilda bestämmelser om gaturenhållning och skyltning, med kommentarer

Gaturenhållningslagen	Kommentar
<p>2 § <i>På gator, torg, parker och andra allmänna platser som är redovisade i detaljplan enligt plan- och bygglagen (2010:900) och för vilka kommunen är huvudman, ansvarar kommunen för att platserna genom gaturenhållning, snöröjning och liknande åtgärder hålls i ett sådant skick att uppkomsten av olägenheter för människors hälsa hindras och de krav tillgodoses som med hänsyn till förhållandena på platsen och övriga omständigheter kan ställas i fråga om trevnad, framkomlighet och trafiksäkerhet. Kommunens skyldigheter gäller inte, om åtgärderna ska utföras av staten som väghållare.</i></p>	<p>I 2 § regleras kommunens ansvar för gaturenhållning på allmänna platser där kommunen är huvudman. Uppkomst av olägenhet för människors hälsa ska förhindras. Krav ställs med hänsyn till förhållandena på platsen och övriga omständigheter. När det gäller nedskräpningen är det i första hand krav med avseende på trevnad som är relevanta.</p> <p><i>Första stycket</i> Begreppet allmän plats definieras i plan- och bygglagen som en gata, en väg, en park, ett torg eller ett annat område som enligt en detaljplan är avsett för ett gemensamt behov (1 kap. 4 §). Av plan- och bygglagen framgår att kommunen som huvudregel ska vara huvudman för allmänna platser. I detaljplan kan dock bestämmas att kommunen inte ska vara huvudman. Bestämmelsen innehåller uttrycket olägenhet för människors hälsa. Motsvarande uttryck används i miljöbalken. Begreppet definieras i 9 kap. 3 § MB som en störning som enligt medicinsk eller hygienisk bedömning kan påverka hälsan menligt och som inte är ringa eller helt tillfällig. Vem som är väghållare framgår av väglagen (1971:948). Staten är väghållare för allmänna vägar. I vissa fall kan dock beslut fattas om att en kommun ska vara väghållare.</p>
<p><i>Fastighetsinnehavare är skyldiga att utföra sådana åtgärder som avses i första stycket inom områden som i detaljplan redovisas som kvartersmark och som har iordningställts och begagnas för allmän trafik.</i></p>	<p><i>Andra stycket</i> Fastighetsinnehavare definieras i 1 § genom en hänvisning till fastighetstaxeringslagen. Kvartersmark definieras i plan- och bygglagen som mark som enligt en detaljplan inte ska vara allmän plats eller vattenområde (1 kap. 4 §).</p> <p>Genom detta stycke övertar fastighetsinnehavaren ansvaret enligt första stycket inom kvartersmark för allmän trafik.</p>
<p><i>Trots det som sägs i andra stycket ansvarar kommunen i enlighet med det som anges i första stycket för områden som ska användas för allmän trafik och som har upplåtits till kommunen med nyttjanderätt eller annan särskild rätt enligt 14 kap. 18 eller 19 § plan- och bygglagen.</i> <i>Om det finns särskilda skäl, får regeringen på kommunens begäran ge dispens från kommunens skyldighet enligt första stycket.</i></p>	<p><i>Tredje stycket</i> Tredje stycket innehåller ett undantag från andra stycket. I 14 kap. 18 och 19 §§ PBL finns bestämmelse om att den som ska vara huvudman för bl.a. en allmän trafikanläggning ska förvärva nyttjanderätt eller annan särskild rätt. Om kommunen har sådan rätt till mark ska kommunen ansvara istället för fastighetsinnehavaren.</p>

3 §

Kommunen kan ålägga en fastighetsinnehavare inom ett område med detaljplan där kommunen är huvudman för allmänna platser att utföra de åtgärder som avses i 2 § första stycket i fråga om gångbanor eller andra utrymmen utanför fastigheten som behövs för gångtrafiken.

Första stycket

Första stycket ger kommunen rätt att ålägga fastighetsägare att hålla rent på gångbana eller något annat utrymme utanför fastigheten.

Regeringen eller efter regeringens bemyndigande en kommun får meddela närmare föreskrifter i fråga om de åtgärder som skall vidtas av fastighetsinnehavaren.

Andra stycket

I andra stycket finns ett bemyndigande som ger regeringen eller efter regeringens bemyndigande en kommun rätt att meddela detaljföreskrifter för fastighetsinnehavare. Sådana föreskrifter kan t.ex. avse fastighetsinnehavares skyldighet att utföra vinterväghållning på visst sätt eller att undanröja sand eller motsvarande från och med en viss tidpunkt. Bemyndigandet har utnyttjats genom 1 § i förordningen (1998:929) om gatuhållning och skyltning genom delegation till kommunfullmäktige.

4 §

Om andra platser utomhus än som avses i 2 § där allmänheten får färdas fritt har skräpats ned eller annars osnyggats, är kommunen skyldig att återställa platsen i sådant skick som med hänsyn till ortsförhållandena, platsens belägenhet och omständigheterna i övrigt tillgodoser skäligen anspråk.

För att bedöma vad som är en plats där allmänheten får färdas fritt hänvisas till Naturvårdsverkets vägledning angående allemansrätten. Se www.naturvardsverket.se

Dessa bestämmelser skall inte tillämpas, om skyldigheten skall fullgöras av någon annan enligt lag eller annan författning eller särskilda föreskrifter.

Ett exempel är om det är känt vem som har skräpat ned, då är denne skyldig att städa.

Fastighetsägares ansvar att städa

Mark- och miljööverdomstolen har i en vägledande dom resonerat kring när en fastighetsägare kan bli ansvarig för nedskräpning på sin fastighet då någon okänd har skräpat ner, se MÖD 2006:63.

Av domen framgår i huvudsak följande;

I målet var det fråga om uppläggning av kasserade föremål som utgjorde nedskräpning i miljöbalkens mening. Straffsanktion och föreläggande om rättelse kan endast riktas mot den som skräpat ned eller annars är ansvarig för nedskräpningen. Kommunen har enligt gatuhållningslagen i vissa fall ett ansvar för att återställa platser som skräpats ned. Denna skyldighet gäller dock endast om ingen annan är ansvarig. Nedskräpning kan samtidigt utgöra miljöfarlig verksamhet i miljöbalkens mening under förutsättning att nedskräpningen innebär en risk för människors hälsa eller miljön (9 kap. 1 § MB). Detta bedömdes i målet vara fallet eftersom det fanns en risk för att den underliggande marken skulle förorenas. Den eller de som tippat avfallet på fastigheten är att anse som verksamhetsutövare, både vad avser själva

uppläggningsen av avfallet och den fortsatta förvaringen. I målet var det fråga om fastighetsägaren kunde anses som utövare av den miljöfarliga verksamheten.

Domstolen konstaterade att enbart det förhållandet att det förvaras avfall på en fastighet inte utan vidare kan medföra ett ansvar för fastighetsägaren. Det måste tillkomma någon omständighet för att fastighetsägaren ska kunna göras ansvarig, till exempel att fastighetsägaren accepterat verksamheten. En annan omständighet som skulle kunna medföra ett ansvar kan vara att fastighetsägaren vid förvärvet av fastigheten upptäckt att det förvarades avfall på den eller borde upptäckt det. Det förhållandet att en fastighetsägare inte vidtar några åtgärder för att motverka miljöriskerna med en förvaring, även om den orsakats av annan, skulle möjligen också kunna utgöra en sådan omständighet som medför ett principiellt ansvar för ägaren. I målet hade fastighetsägaren varken direkt eller indirekt medverkat till eller medgivit att avfallet tippats på området. Avfallet hade troligen lagts upp efter att fastighetsägaren förvärvade fastigheten. Det var dessutom fastighetsägaren som kontaktade nämnden när denne upptäckt avfallet. Fastighetsägaren kunde i detta mål inte betraktas som verksamhetsutövare och kunde därmed inte heller åläggas vidta några åtgärder med avfallet.

Kommunens ansvar att vidta åtgärder med avfallet framgår inte av detta rättsfall. Omfattningen av kommunens ansvar enligt 4 § gatuhållningslagen är inte utvecklad i praxis. För att utveckla praxis behöver man pröva frågan om kommunens ansvar enligt denna bestämmelse.

Flyttning av skrotbilar

Särskilda regler om flyttning av skrotbilar och andra fordon finns i lagen (1982:129) om flyttning av fordon i vissa fall respektive förordning (1982:198) om flyttning av fordon i vissa fall.

Flyttning av båtar

När det gäller båtar finns även relevanta bestämmelser i förordningen (2011:658) om undanröjande av vrak som hindrar sjöfart eller fiske, lagen (1918:163) med vissa bestämmelser om sjöfynd och lagen (1986:371) om flyttning av fartyg i allmän hamn.

Regeringen har i en promemoria föreslagit en ny lag om flyttning av båtar i vissa fall. Förslaget har remissbehandlats under hösten 2012.

Allemansrätten

Allemansrätten ger människor stora friheter att vistas i naturen. Förbudet mot nedskräpning är en av de regler som måste följas när man utnyttjar allemansrätten. Allemansrätten finns reglerad i 2 kap. 18 § 3 st regeringsformen där det står: ”alla skall ha tillgång till naturen enligt allemansrätten” och i 7 kap. 1 § MB där det står: ”var och en som utnyttjar allemansrätten eller annars vistas i naturen skall visa

hänsyn och varsamhet i sitt umgänge med den”. Naturvårdsverket har vägledning kring vad allemansrätten omfattar, se www.naturvardsverket.se.

Marint avfall

Marint avfall utgörs av skräp som kommer från både land och hav. Dels kastas och tappas skräp på stränderna och längs med kusterna av besökare, dels sköljs skräp som kastats och tappats i haven upp på våra kuster. Skräpet kan även transporteras hit med havsströmmarna från andra länder. Kommunens ansvar enligt 4 § gaturenhållningslagen (se ovan) gäller även detta avfall. Det vill säga att kommunen kan vara skyldig att städa stranden om det är en plats där allmänheten får färdas fritt och om det är skäligt med hänsyn till ortsförhållandena, platsens belägenhet och omständigheterna i övrigt.

Havs- och vattenmyndigheten har i juli 2012 beslutat om en miljö kvalitetsnorm för marint avfall. ”Havsmiljön ska så långt som möjligt vara fri från avfall”. En av indikatorerna för att följa upp miljö kvalitetsnormen kommer att bli mängd avfall på referensstränder i Nordsjön.

Nationell avfallsplan

Naturvårdsverket ansvarar för att ta fram nationella avfallsplaner. Den senaste planen fastställdes i maj 2012, ”Från avfallshantering till resurshushållning. Sveriges avfallsplan 2012–2017”. Ett av de fem prioriterade områdena är hushållens avfall, ett område som inkluderar nedskräpning. Målet i planen är att nedskräpningen ska minska i städer, i naturområden och längs kusterna. Naturvårdsverket kommer att följa kommunernas arbete med utgångspunkt i de skräpmätningar som kommunerna gör. Läs mer om mätning av skräpfrekvens på sid. 24.

Kommunala avfallsplaner

Riksdagen beslutade 1990 att kommunerna ska ta fram kommunala avfallsplaner. Det är idag inskrivet i miljöbalken (15 kap 11 §). Den kommunala avfallsplanen utgör tillsammans med kommunens lokala föreskrifter om avfallshantering renhållningsordningen för kommunen. Av den nya nationella avfallsplanen framgår att Naturvårdsverket avser att revidera föreskrifterna om innehållet i kommunal avfallsplan och då komplettera dessa med ett krav på att avfallsplanen ska innehålla åtgärder mot nedskräpning. Mot bakgrund av detta är det lämpligt att kommuner väljer att sätta upp egna mål för nedskräpningen och koppla dessa till den kommunala avfallsplanen.

Vem gör vad

Nedan beskrivs vilken roll och vilket arbetsområde olika myndigheter, organisationer och andra aktörer har inom i arbetet för minskad nedskräpning.

ORGANISATION	ROLL OCH ARBETSOMRÅDE FÖR MYNDIGHETER, ORGANISATIONER, M.FL.
Naturvårdsverket	Centralt tillsynsansvar (11 § gatuhållningslagen). Ansvarar för vägledning för kommunerna kring arbete mot nedskräpning. Tillsynsvägledning 3 kap. 2 § miljötillsynsförordningen (2011:13). Samlande och pådrivande i miljömålsarbetet.
Havs- och vattenmyndigheten	Ansvarar för genomförandet av Havsmiljödirektivet, där nivåerna av marint skräp har betydelse för om målet god miljöstatus 2020 ska uppnås. Myndigheten har tillsynsvägledningsansvar avseende miljökvalitetsnormer för bland annat havsmiljön, se 3 kap. 5 § miljötillsynsförordningen. Ansvarar för miljökvalitetsmålen <i>Hav i balans samt levande kust och skärgård</i> och <i>Levande sjöar och vattendrag</i> .
Boverket	Ansvarar för miljökvalitetsmålet <i>God bebyggd miljö</i> , som innehåller preciseringar om avfall. Enligt en överenskommelse ansvarar Naturvårdsverket för underlag och vägledning om avfallsfrågorna inom God bebyggd miljö.
Stiftelsen Håll Sverige Rent	Erbjuder kommuner verktyg som skräpmätningssmetoder, statistik och vägledning i arbetet mot nedskräpning. Driver kampanjer. Icke-vinstdrivande stiftelse.
Länsstyrelsen	Prövar överklaganden av kommuners tillsynsbeslut. Fortsatta överklaganden prövas antingen av mark- och miljödomstolar (enligt 15 kap. MB) eller allmän förvaltningsdomstol (enligt 16 § gatuhållningslagen).
Polismyndigheten, åklagarmyndigheten och domstolsväsendet	Bedömer straffrättsligt ansvar i nedskräpningsärenden.
Trafikverket	Staten är väghållare för allmänna vägar. Trafikverket har hand om väghållningen för statens räkning och ansvarar för renhållningen inom vägområdet och även på rastplatser som ligger inom vägområdet. Trafikverket har tillsyn över kommunernas väghållning.

Städa Sverige	Arbetar med olika projekt tillsammans med idrottsrörelsen. Samlar bl.a. in skräp utefter det statliga vägnätet, på stränder och i naturen. Organiserar betald föreningsstädning.
Kommunerna	<p>Renhållningsansvar på allmänna platser i kommunen, enligt 2 § lagen med särskilda bestämmelser om gatuhållning och skyltning.</p> <p>Ansvarig väghållare för kommunala vägar.</p> <p>Enligt 26 kap. 3 §, 3 st. MB har kommunerna tillsyn över avfallshandlingen i kommunen. Enligt 11 § gatuhållningslagen utövar kommunen den omedelbara tillsynen. Kommunen ansvarar för renhållning/städning enligt 4 § gatuhållningslagen på platser där allmänheten får färdas fritt.</p> <p>Allmänna platser ska i skälig utsträckning hållas i vårdat skick och skötas så att risken för olycksfall begränsas och betydande olägenheter för omgivningen och för trafiken inte uppkommer (8 kap. 16 § och 15 § plan- och bygglagen).</p>
Fastighetsägare	<p>Fastighetsinnehavare har renhållningsansvar inom områden som i detaljplan redovisas som kvartersmark och som har iordningställt och begagnas för allmän trafik. (Kommunen ansvarar för områden som ska användas för allmän trafik och som har upplåtits till kommunen med nyttjanderätt eller annan särskild rätt enligt 14 kap. 18 eller 19 §§ plan- och bygglagen.)</p> <p>Kommunen kan enligt gatuhållningslagen ålägga en fastighetsägare inom ett område med detaljplan, där kommunen är huvudman för allmänna platser, att utföra åtgärder ifråga om gångbanor eller andra utrymmen som behövs för gångtrafiken. Åtgärder som avses finns i 2 § 1 st gatuhållningslagen</p>
Individen	<p>Ansvarar för att inte skräpa ned.</p> <p>Ansvarar för att hantera avfall man innehar på ett hälso- och miljömässigt godtagbart sätt (15 kap. 5 a § MB).</p>
Producenter med särskilt utpekad producentansvar	<p>Producenter av returpapper, förpackningar, elektriska och elektroniska produkter m.fl. har ansvar för att dessa samlas in och återvinns.</p> <p>En producent ska se till att det finns ett lämpligt insamlingssystem för förpackningar som är hänförliga till producenten.</p>

Varför arbeta strategiskt mot nedskräpning?

Ett strategiskt arbete mot nedskräpning innebär många positiva effekter för kommunen. Det kan bland annat medföra kostnadsbesparingar då fokus flyttas från att reagera på problemet med städinsatser till ett förebyggande arbete. Samtidigt gör ökade kunskaper om problemet det enklare att sätta in rätt åtgärder på rätt plats.

Att välja att skräpa ned eller att inte göra det är i slutänden ett individuellt beslut. Att förändra människors beteende är en viktig del i det förebyggande arbetet mot nedskräpning. Mycket tyder på att det behövs en blandning av åtgärder för att förebygga och minska nedskräpning, bland annat utbildning, skräpplockaraktiviteter som höjer medvetandet om beteenden samt en bra ”infrastruktur” med bland annat anvisningar och papperskorgar på rätt ställen. Det är viktigt att arbeta långsiktigt för att nå varaktiga förändringar i människors beteenden.

Bidra till hållbar utveckling

Det finns många aspekter på nedskräpningsfrågan, både socialt, ekonomiskt och ur ett hälsoperspektiv. Ett rent samhälle ger bättre förutsättningar för turism och lokalt näringsliv, ger en tryggare och trevligare miljö för medborgarna och betyder att skador på människor och djur minskar. Nedskräpning är en fråga som berör och engagerar många människor i deras vardag. Att ta vara på engagemanget i denna vardagsnära fråga är också ett sätt att involvera människor i mer komplexa miljöfrågor som behöver hanteras för att skapa en hållbar utveckling.

Nå miljömål

Att arbeta strategiskt mot nedskräpningen kan också bidra till att uppnå de lokala miljökvalitetsmål kommunen ställt upp, genom att minskad nedskräpning kan kopplas som en indikator till miljökvalitetsmålet. Ett strategiskt arbete kan också underlätta för kommunen att uppfylla de kommande kraven i de reviderade föreskrifterna för kommunal avfallsplan.

Kunskap ger rätt åtgärder

Genom att skaffa sig kunskap om nedskräpningens omfattning är det enklare att sätta in rätt åtgärder på rätt ställe. Ett sätt att skaffa kunskap är att mäta mängden skräp och följa upp nyckelindikatorer i kommunen. Indikatorer att följa upp kan vara olika beroende på geografi, befolkning eller t.ex. specifika problemområden. Ett par indikatorer som är bra att följa upp är den faktiska nedskräpningen och människors attityder till nedskräpning. Kunskap om mängd och sammansättning av skräpet på olika platser underlättar bl.a. planeringen av infrastrukturen med papperskorgar, städinsatser och andra lösningar på ett effektivt sätt. Det kan också ge ledning om till vilka målgrupper informationsinsatser ska riktas mot, som till exempel till badgäster och fritidsbåtsfolk när det gäller skräp som hamnar på stränder.

Se exempel på
hsr.se/vagledning

Minskade skräpmängder

Ett långsiktigt förebyggande arbete är ett effektivt sätt att minska skräpmängderna i kommunen, vilket minskar behoven av städinsatser. Exempel på förebyggande arbete är utbildning av barn och ungdomar, skräpplockardagar (lära genom att göra) för olika målgrupper – både barn och vuxna, ungdomsstädningar, koncept som exempelvis ”Skräpfri picknick” (se nedan) eller samarbete med näringslivet som resulterar i exempelvis återanvändningsbara kaffemuggar och dylikt.

Se exempel på
hsr.se/vagledning

Mindre klotter och skadegörelse

Ett förebyggande arbete mot nedskräpning kan även leda till mindre kostnader för klotteranering och dylikt. Enligt den så kallade ”broken windows-teorin”⁶ kan en plats som upplevs som nedskräpad och försummad lätt hamna i en negativ spiral, eftersom det upplevs som ett accepterat beteende att skräpa ned där.⁷ Det innebär även att en nedskräpad plats oftare kan råka ut för skadegörelse och klotter, vilket i sin tur leder till otrygghet.

Koppla nedskräpningen till avfallsplanen

Eftersom mål för minskad nedskräpning finns med i den nationella avfallsplanen är det lämpligt att kommuner kopplar mål om minskad nedskräpning till den kommunala avfallsplanen. För ett effektivt långsiktigt arbete mot nedskräpning är det också lämpligt att kommunen upprättar en *plan för minskad nedskräpning* som kopplas till den kommunala avfallsplanen eller som ingår som en del i denna. En sådan plan kan också med fördel integreras med exempelvis en trygghetsplan. Läs vidare om *plan för minskad nedskräpning* på sid. 32.

⁶ Broken windows, J.Q. Wilson, G.L. Kelling, 1982, Atlantic Monthly

⁷ The Spreading of Disorder. Kees Keizer, Siegwart Lindenbergh and Linda Steg. Science, 12 December 2008: Vol 322

Strategiskt arbetssätt för att minska nedskräpningen

Det behöver inte vara svårt att arbeta strategiskt med nedskräpningsfrågan. Till att börja med handlar det om att organisera arbetet inom kommunen och samordna frågan mellan berörda förvaltningar och andra intressenter och aktörer. Det är också viktigt att kartlägga nuläget genom att mäta nedskräpningen och utifrån det sätta upp mål för minskad nedskräpning och bestämma vilka åtgärder som ska sättas in för att kunna nå målen.

Kommunernas behov och förutsättningar är olika beroende på storlek och andra faktorer. Hur arbetet läggs upp behöver anpassas efter dessa förutsättningar, som t.ex. att det i en mindre kommun kan räcka med att utse en ansvarig person istället för att utse en arbetsgrupp. I vägledningen tas olika exempel på aktiviteter och åtgärder upp, som kan ge underlag för ett urval av åtgärder baserat på de lokala behoven.

Några framgångsfaktorer som är viktiga i det strategiska arbetet är:

- tydligt utpekat ansvar, med en person eller arbetsgrupp utsedd som ansvarar för nedskräpningsfrågan i kommunen
- politisk förankring i kommunen för det strategiska arbetet
- medel avsatta för nedskräpningsarbetet långsiktigt (en egen budget)
- arbetet bedrivs över förvaltningsgränserna
- att mål och åtgärder för minskad nedskräpning sätts upp samt att dessa följs upp kontinuerligt

Ett sätt att underlätta det förebyggande och långsiktiga arbetet mot nedskräpningen är att upprätta en *plan för minskad nedskräpning*. Se vidare i avsnittet ”Plan för minskad nedskräpning” på sid. 32.

Nedan följer en genomgång av hur det strategiska arbetet mot nedskräpning kan genomföras. Viktiga delar i arbetet är att:

- skapa en ändamålsenlig organisation
- kartlägga och mäta nedskräpningen
- sätta upp mål och åtgärder för minskad nedskräpning
- kommunicera arbetet och utbyta erfarenheter
- sätta upp en budget för det strategiska arbetet

Organisation

För att nå framgång i arbetet mot nedskräpning är det viktigt att identifiera var i kommunen ansvaret ligger för att driva och samordna arbetet med nedskräpningsfrågan. Inom kommunerna hanteras frågan inom olika förvaltningar och med olika

organisationer inom olika kommuner. Många gånger saknar nedskräpningen en ”naturlig hemvist” inom den kommunala förvaltningen, eftersom frågan har koppling till en rad områden som renhållning, miljö, trygghetsfrågor, verksamhet i skolor med mera. Nedskräpning har också koppling till flera olika aspekter av hållbarhetsbegreppet och det bidrar också till att frågan behöver hanteras på flera håll.

Tydligt utpekat ansvar

En viktig framgångsfaktor är att det finns en person eller en arbetsgrupp i kommunen med uttalat ansvar för nedskräpningsfrågan. Det är viktigt att se till att alla delar inom kommunen som berörs är delaktiga i arbetet.

Nedskräpningsfrågan har även kopplingar till andra kommunala frågor, som exempelvis trygghetsfrågor eller klotterbekämpning. Det är ofta en fördel att samordna arbetet kring dessa frågor.

Samarbete mellan förvaltningar

Det är viktigt att berörda förvaltningar samarbetar, eftersom nedskräpningsfrågan berör många olika delar av kommunens verksamhet. I dagsläget är det dock inte speciellt vanligt att så sker ute i kommunerna. I en enkätundersökning våren 2012⁸, uppgav majoriteten av de svarande kommunerna att det endast i liten utsträckning eller inte alls bedrivs samarbeten mellan olika förvaltningar i samma kommun kring nedskräpningsfrågor. Den politiska förankringen är också en viktig faktor för ett framgångsrikt och långsiktigt förebyggande arbete.

Kontinuitet i arbetet

Arbetet bör också vara en del i den ordinarie kommunala verksamheten och inte en tidsbegränsad satsning. För att ge resultat på längre sikt behöver arbetet bedrivas kontinuerligt. Effekterna av tidsbegränsade projekt riskerar att klinga av relativt snabbt när frågan inte längre drivs.

Koppling till grupp som tar fram kommunal avfallsplan

En rekommendation är att det finns en person med utpekat ansvar för nedskräpningsfrågan i den grupp inom kommunen som arbetar med den kommunala avfallsplanen.

Samråd och samverkan

Utöver samverkan och samordning internt är det en fördel för kommunen att samarbeta med andra aktörer för att minska nedskräpning och samtidigt öka tryggheten och minska skadegörelsen. Flera kommuner har ett aktivt samarbete med represen-

⁸ Det här är ingen skräpfråga! En utvärdering av kommunernas arbete mot nedskräpning. Rapport 6494, Naturvårdsverket 2012.

tanter från centrumförening, bostadsbolag, polis, brottsförebyggande råd, byalag och lokaltrafik.

I ett antal kommuner upplever man idag att ändrade matvanor och konsumtionsmönster leder till ökad nedskräpning⁹. När fler snabbmatsrestauranger och caféer etablerar sig ökar också nedskräpningen på allmänna platser. Det är därför viktigt att kommunen etablerar ett samarbete med innehavare till olika näringsställen kring förebyggande insatser.

När det gäller skräp längs kusterna kan länsstyrelsens fisketillsynsmän vara möjliga samarbetspartners. Att samarbeta med ideella föreningar som scoutkårer, naturskyddsföreningar, sportfiskeföreningar, kajakklubbar och liknande är också en framgångsfaktor.

Ett exempel är en kommun, där politikerna satt upp ett prioriterat mål om samverkan för att få bukt med nedskräpning och nära relaterade frågor. Det lokala Brottsförebyggande rådet har där fått i uppdrag att i samverkan med kommunen driva ett långsiktigt arbete med syfte att skapa en trygg och vacker stad. Samverkan kan då uppmuntra till möten och aktiviteter, öka tryggheten och minska nedskräpning, klotter och skadegörelse.

Se exempel på
hsr.se/vagledning

Allmänhetens deltagande

Nedskräpning är en fråga som engagerar många människor i vårt samhälle, och att skapa rutiner för att samla in synpunkter och idéer från allmänheten är en god idé. Ett förslag är att göra det möjligt för allmänheten att lämna förslag och synpunkter via kommunens webbplats eller via sociala medier. Ett annat är att lansera möjligheten att med hjälp av mobilapplikation rapportera nedskräpning direkt till kommunen. Exempelvis har Håll Sverige Rent utvecklat en mobilapplikation som kan kopplas direkt till kommunens ärendehanteringssystem. Ett annat sätt att närma sig allmänheten är att involvera föreningslivet i arbetet. Många föreningar anordnar idag skräpplockning i sina närområden. Läs mer om hur man deltar i Håll Sverige Rents nationella Skräpplockardagar på www.hsr.se/skrapplockardagarna.

Kartläggning och mätning

För att kunna sätta in rätt insatser samt följa upp utvecklingen i kommunen är det viktigt att mäta och följa upp nedskräpningen över tid. Eftersom problemets art är både ekonomiskt, socialt och miljömässigt bör det göras mätningar inom flera områden. Viktiga områden att mäta och följa upp är den faktiska nedskräpningen och kommuninvånarnas attityder. För att ge underlag för fortsatt budgetering är det också viktigt att följa upp kostnaderna, särskilt som dessa ibland är spridda på flera förvaltningar. I det här kapitlet redogörs för olika metoder för mätning och uppföljning.

⁹ Kommunernas kostnader för skräphantering – städning och förebyggande åtgärder, en redovisning. PM Naturvårdsverket 2012.

Syftet med att mäta skräpfrekvens och attityder är:

- att göra det möjligt att identifiera kostnaderna för nedskräpning
- att kartlägga nedskräpningsfrekvensen i olika områden i syfte att sätta in rätt åtgärder (papperskorgar, städinsatser m.m.)
- att identifiera var skräpet kommer ifrån och vilken typ av skräp det är. Det ökar kunskapen om varför en plats blir nedskräpad samt ökar möjligheten att påverka aktörer som bidrar till nedskräpningen.
- att mäta attityder ger en möjlighet att förstå hur nedskräpningen påverkar kommuninvånarna och vilken betydelse nedskräpningen har för dem
- mätningarna ger goda möjligheter att kommunicera kring nedskräpningen, t.ex. via media
- att öka kunskapen hos allmänheten om problemet

Mer information om metoder och verktyg finns på Håll Sverige Rents och Naturvårdsverkets webbplatser, www.hsr.se och www.naturvardsverket.se.

Mätning av skräpfrekvens

Att kartlägga och mäta skräpfrekvensen i kommunen är ett effektivt verktyg för att identifiera vilka åtgärder som ger effekt och ett sätt att följa upp nedskräpningen över tid. Det ger också en möjlighet att identifiera kostnaderna för olika områden vad gäller nedskräpningen.

Se exempel på
hsr.se/vagledning

Att veta hur nuläget för nedskräpningen i kommunen ser ut är avgörande för att kunna sätta mål kopplade till minskad nedskräpning.

Mätningar fungerar som ett verktyg för att identifiera var skräpet kommer ifrån, kategorisera det och få en bättre överblick hur mycket skräp det finns i olika miljöer samt för att samla ihop jämförbara data. Mätningarna underlättar alltså förståelsen för vilka faktorer som bidrar till nedskräpningen – vem är det som skräpar ned och varför? Den kunskapen kan till exempel användas för att tillsammans med samverkanspartners formulera en problembild för att sedan hitta lösningar.

Det finns idag olika metoder för att mäta skräpfrekvensen i stadsmiljö. Metoderna är anpassade efter typ av miljö och storlek på kommunen. Därutöver finns det även metoder för att mäta nedskräpning på stränder samt ett verktyg för att följa upp omfattande nedskräpning. Håll Sverige Rent erbjuder användarstöd för att genomföra mätningar samt följa upp och kommunicera resultat. Håll Sverige Rents metoder är framtagna i samarbete med SCB. Nedan finns en kort beskrivning av metoder och verktyg. Se även bilagor till denna rapport med sammanfattande metodbeskrivningar.

METOD FÖR TÄTORTER MED >20 000 INVÅNARE:

Genom ett slumpmässigt urval väljs 200 mätpunkter ut inom den centrala staden. Området där mätpunkterna slumpas ut ska vara minst 0,35 km² och det ska ha tyd-

ligt avgränsade gång- och cykelbanor. Mätningar genomförs under en 2-4 veckor lång period under maj till september. Metoden möjliggör jämförelser över tid och nyckeltal är antal skräp/10m² i den centrala delen av staden.

METOD FÖR TÄTORT MED 12 000-20 000 INVÅNARE:

Genom ett slumpmässigt urval väljs 100 mätpunkter ut inom den centrala staden. Området ska inte vara större än 0,5 km² och det ska ha tydligt avgränsade gång- och cykelbanor. Mätningar genomförs under en 2-4 veckor lång period under maj till september. Metoden möjliggör jämförelser över tid och nyckeltal är antal skräp/10m² i den centrala delen av staden.

METOD FÖR TÄTORT MED <12 000 INVÅNARE OCH UTSATTA OMRÅDEN:

Mätning utgår från 20 mätpunkter som har valts ut av kommunen utifrån att de upplevs som extra nedskräpade. Mätning genomförs under åtta dagar i sträck, med valfri startdag. Metoden möjliggör jämförelser över tid och nyckeltal är antal skräp/10m² inom de utvalda mätområdena.

METOD FÖR PARKER OCH GRÖNOMRÅDEN

Metoden utgår från 140 mätpunkter som slumpas ut inom mätområdet. Mätningen genomförs under sju dagar i sträck under någon av de tre första veckorna i juni. Metoden möjliggör jämförelser över tid och nyckeltal är antal skräp/10m² inom det utvalda mätområdet. Resultatet visar hur mycket skräp som kan förväntas hittas i parken under vald tidsperiod.

METODER FÖR STRÄNDER

Sedan tidigare finns en metod att mäta skräp på stränder som är baserad på OSPAR:s metodik. Mätning enligt denna metod görs i dag främst i Nordsjöområdet, bl.a. på sex referensstränder längs Bohuskusten. En ytterligare metod för att mäta skräp på stränder som är baserad på UNEP/IOC:s riktlinjer har tagits fram av Håll Sverige Rent och Statistiska Centralbyrån (Metod för mätning av skräp på stränder). Metoderna harmoniserar med varandra och båda metoderna möjliggör internationella och nationella jämförelser. Avsikten med Metod för mätning av skräp på stränder är att kunna erbjuda kommunerna stöd och vägledning i utförandet av mätningen, stöd i uppföljningen och i åtgärdsledet samt kunna erbjuda data-baserade rapporter.

Bägge metoderna bygger på att mätningarna genomförs på en strand som minst är hundra meter lång. Mätningar genomförs under vår, sommar och höst. Metoderna möjliggör jämförelser över tid och nyckeltal är antal skräp/100m (Håll Sverige Rents metod inkluderar även nyckeltalet antal skräp/10m²).

Skräpmätningar på stränder fungerar som ett verktyg för att identifiera var skräpet kommer ifrån, kategorisera det, få en bättre överblick över hur mycket skräp det faktiskt finns på stränderna och att samla ihop jämförbara data. Sammantaget för-

bättrar det möjligheterna att sätta in rätt åtgärder. Dessutom ger mätningarna en möjlighet att kommunicera med allmänheten om problemet samt att öka kunskapen om hur nedskräpningen påverkar det marina ekosystemet. Kommuner som vill genomföra strandmätningar kan kontakta Håll Sverige Rent, bl.a. för utbildning och stöd i hur Metod för mätning av skräp på stränder kan användas. För information om OSPAR-mätningen, kontakta Havs- och vattenmyndigheten.

VERKTYG FÖR ATT HANTERA OMFATTANDE NEDSKRÄPNING

Ett sätt att få kännedom om nedskräpning av större omfattning, som t.ex. när någon slängt större mängder skräp som byggavfall, säckar med sopor och liknande, är att ta hjälp av allmänheten. Det finns en mobilapplikation som gör det möjligt för allmänheten att rapportera in nedskräpning av större omfattning och t.ex. skrotbilar och skrotbåtar. Mobilapplikationen kan kopplas till ärendehanteringssystem hos kommunerna och också användas för rapportering som görs av kommunens anställda. Mobilapplikationen finns för både Iphone och Android, och heter ”Håll Sverige Rent”. Se vidare i bilaga 6.

För att enklare kunna handlägga ärenden som gäller nedskräpning av större omfattning finns vägledning för hantering av sådana ärenden. Se vidare under avsnittet ”Rutiner”, sid. 26, och bilaga 7 i denna rapport.

Mätning av attityder

Att mäta attityder är också viktigt för att förstå och följa upp hur nedskräpningen påverkar kommuninvånarna och vilken betydelse nedskräpningen har för dem. Om nedskräpningen är en viktig fråga för kommuninvånarna kommer frågan också att bli en viktigare fråga för lokala politiker. Det i sin tur kan bidra till den politiska förankringen av nedskräpningsarbetet. Attitydmätningarna bidrar också till beslutsunderlaget för vilka åtgärder som ska sättas in.

Exempel på attitydundersökning: Medborgarundersökning

I samarbete med stiftelsen Håll Sverige Rent erbjuder SCB Sveriges kommuner möjlighet att mäta invånarens attityder till nedskräpning i kommunen genom tilläggsfrågor till en NKI-undersökning (en undersökning som mäter hur nöjd kommuninvånaren är med olika frågor i kommunen, så kallat nöjd kund-index). Frågorna handlar om kommuninvånarnas attityder till nedskräpning och hur nedskräpningen upplevs vara i kommunen. Frågorna är ett komplement till de frågor kring renhållningen i kommunen som redan ställs i medborgarundersökningen. Frågorna bifogas standardenkäten och finns även tillgängliga på www.scb.se. Undersökningen gör det möjligt att göra regionala och nationella jämförelser över tid.

Mätning och uppföljning av kostnader

Utöver mätning av skräpfrekvens och attityder är det även viktigt att följa upp kostnader relaterat till nedskräpning över tid, för att kunna veta om de åtgärder som

Se exempel på
hsr.se/vagledning

vidtas är effektiva. Dessa kostnader kan både vara direkta som kostnad för markstädning men även mer indirekta som minskade intäkter inom besöksnäringen p.g.a. nedskräpning av specifika områden, som t.ex. badplatser. Uppföljningen ger också underlag för kommunikation med kommuninvånarna om hur mycket av skattemedlen som tas i anspråk för att åtgärda nedskräpningen.

För att kunna identifiera vilka kostnader som kan kopplas till nedskräpning är det viktigt att särskilja olika kostnader. Dessa kan vara:

- investeringar, som exempelvis inköp av papperskorgar
- löpande kostnader, som exempelvis upplockning av skräp samt tömning av papperskorgar
- förebyggande åtgärder, som exempelvis deltagande i skräpplockardagar och egna lokala kampanjer

Kostnaderna för nedskräpningen är ofta spridda över flera förvaltningar och för att kunna budgetera bl.a. för förebyggande åtgärder är det viktigt att ha en samlad bild.

Behovet av städning och därmed kostnaderna för denna påverkas av flera faktorer. Några sådana faktorer som bör tas med i beräkningarna listas nedan. Frågan diskuterades bl.a. i intervjuer och en enkätstudie som Naturvårdsverket genomförde under försommaren 2012¹⁰. Faktorer som de medverkande kommunerna anser påverkar kostnader för städning finns listade nedan.

Exempel på faktorer som påverkar kostnader för städning:

- befolkningsstorlek: när befolkningen växer
- väderlek: ju bättre väder, desto fler personer vistas utomhus vilket medför ökad nedskräpning
- enskilda evenemang: många människor på en plats ökar nedskräpningen
- fler snabbmatsrestauranger: intervjupersonerna upplevde ett avsevärt ökat städbehov i takt med att snabbmatsrestauranger etablerar sig.
- nytillkomna ytor: nya områden som växer upp kan öka det kommunala ansvaret
- ändrade preferenser: graden av uppföljning av klagomål varierar över tid och mellan kommuner
- ändrade beteenden: människors beteende vad gäller nedskräpning kan ändras över tid. Utöver kopplingen till engångsförpackade livsmedel upplever vissa kommuner att det blivit mer ”socialt accepterat” att skräpa ned.
- ansvar: när ansvar för städning överläts antingen på privata fastighetsägare eller till anlitade entreprenörer ökar också behovet av tillsyn och kontroll av städningens kvalitet

¹⁰ Kommunernas kostnader för skräphantering – städning och förebyggande åtgärder, en redovisning. PM, Naturvårdsverket 2012.

- incitament: kommunala bostadsbolag och affärsidkare kan ha ett intresse av att hålla ”rent och snyggt” för att antingen undvika ytterligare förstörelse/vandalisering, eller för att höja värdet på den tjänst som säljs (t.ex. ”uteservering”). På samma sätt kan enskild aktör ha ett intresse av att städa så lite som möjligt om de inte kan kompensera sig för kostnaden på något sätt. Entreprenadformen är förknippad med vissa transaktionskostnader (upphandling etc.) som i vissa fall kan vara ganska stora.
 - förekomst av omfattande marin nedskräpning
- förekomsten av alternativa finansieringsformer: vissa kommuner har i några avseenden, t.ex. strandstädning, i stor men ofta tillfällig utsträckning löst finansieringen av verksamheten via statliga arbetsmarknadsåtgärder¹¹.

Mål och åtgärder för minskad nedskräpning

I arbetet mot nedskräpning kan det vara mer effektivt att arbeta med förebyggande åtgärder än att enbart reagera i efterhand genom städinsatser. En svårighet i arbetet är att det ofta är svårt att uttala sig om effekter av enskilda insatser, bl.a. eftersom många kommunala åtgärder genomförs parallellt. Det blir dock lättare att redovisa vilka effekter olika åtgärder får om kommunen sätter upp mål, upprättar handlingsplaner och kartlägger skräpläget.

Kommunerna som deltog i utvärderingen ”Det här är ingen skräpfråga!”¹² har svarat på vilka förebyggande åtgärder som man anser medför minskad nedskräpning. Främst nämner man attityd- och beteendeförändrande insatser riktade mot barn och ungdomar, informationskampanjer och tillgång till papperskorgar. Många kommuner ser också städinsatser som en förebyggande åtgärd, speciellt så kallad synlig städning, dvs. städning under dagtid.

Mål för minskad nedskräpning

Det är viktigt att sätta upp mål för minskad nedskräpning i *en plan för minskad nedskräpning* och skriva in dessa mål i den kommunala avfallsplanen.

Ett förslag är att sätta upp mål där man anger hur mycket nedskräpningen ska minska. Ett exempel från en kommun:

”Nedskräpning utomhus på platser där allmänheten har tillträde till har minskat med 50 procent jämfört med år 2011.” Målet ska vara uppfyllt år 2020. Uppföljning ska ske genom mätning av nedskräpning.

Ett annat exempel från en kommun är:

”2016 ska nedskräpning i centrumfyrkanten minska med 50 procent utifrån 2009 års nivå”.

¹¹ under perioder då sådana åtgärder funnits tillgängliga.

¹² Det här är ingen skräpfråga! En utvärdering av kommunernas arbete mot nedskräpning. Rapport 6494, Naturvårdsverket 2012.

En annan typ av mål är sådana som rör hur kommuninvånarna upplever nedskräpningssituationen. Ett sådant mål kan t.ex. gälla att öka den andel av befolkningen som är nöjda med sin utomhusmiljö ur nedskräpningssynpunkt. Ett annat förslag är att sätta upp mål för att följa upp den upplevda nedskräpningen i kommunen. Exempelvis genom ett mål att ”antalet invånare som upplever att nedskräpning är ett problem i kommunen ska minska”. Detta kan följas upp genom att mäta invånarnas attityd till nedskräpning och kring hur nedskräpningen upplevs vara i kommunen, genom exempelvis en NKI-undersökning (se vidare under avsnittet ”Kartläggning och mätning”).

Arbetet med att formulera mål och åtgärder för minskad nedskräpning bör inledas tidigt i samband med att en kommun tar fram en ny avfallsplan. I kommuner där en avfallsplan redan är antagen kan arbetsgruppen med ansvar för det strategiska arbetet mot nedskräpning sätta upp mål i planen för nedskräpning och arbeta för att koppla dem till den befintliga avfallsplanen.

Läs mer om vilka metoder som finns för att följa upp mål om minskad nedskräpning i avsnittet ”Kartläggning och mätning”.

Förebyggande åtgärder

Att välja att skräpa ned eller att inte göra det är ett individuellt beslut. Den bästa åtgärden mot nedskräpning är att få individen att bestämma sig för att inte skräpa ned, något som kräver medvetenhet om problemet och kunskap att grunda beslutet på. Mycket tyder på att tidsbegränsade kampanjer har begränsad effekt när det gäller att ändra attityder och beteenden på lång sikt. Istället är det effektivt att involvera individer i att ”lära genom att göra”, till exempel genom att anordna återkommande *skräpplockardagar* (se nedan).

Att lära barn och ungdomar i förskolan, grundskolan och gymnasiet att inte skräpa ned har många fördelar. Det är en utmärkt ingång för förskolan och skolan för att fortsätta arbeta med lärande för hållbar utveckling. Skräpfrågan är också ett bra sätt att lära barn och ungdomar att ta ansvar för sin närmiljö. Barn fungerar också som bra ambassadörer för vuxna i sin omgivning.

Skräpplockardagar är ett bra sätt att sprida kunskap. Avsikten med skräpplockardagar är att höja medvetenheten om nedskräpningsproblemet och uppmuntra människors engagemang kring sin närmiljö samt att göra det tydligt att det varken är acceptabelt eller tillåtet att skräpa ned. Skräpplockardagar handlar om mer än att plocka skräp, de fungerar också som en manifestation mot nedskräpningen. Exempel på målgrupper som kan involveras är skolor, företag, kommunens egna politiker och tjänstemän etc. Många kommuner anordnar redan i dag stora kampanjer, som ofta avslutas med en stadsfest eller liknande.

För kommuner som vill ha hjälp att anordna skräpplockardagar finns möjlighet att delta i Håll Sverige Rents nationella kampanj; se www.skrapplockardagarna.se.

Kampanjer som skräpplockardagar behöver vara en del av det årliga, ordinarie arbetet mot nedskräpning för att ge varaktiga, långsiktiga effekter. I utvärderingen av kommuners arbete mot nedskräpning (2012) fick de kommuner som deltagit i skräpplockaraktiviteter besvara frågan om de upplever att skräpplockningen påverkat hur mycket det har skräpats ned i området efter att aktiviteten är avslutad. Av de kommuner som svarat uppger 32 procent att det skräpats ned mindre, medan 39 procent av kommunerna uppger att det är oförändrat. Övriga kommuner uppger att de inte vet.

Nedskräpningen av parker i våra städer har ökat mycket på senare år. Ett sätt att skapa uppmärksamhet kring frågan är att anordna en *skräpfri picknick* genom ge sig ut med skräppåsar och uppmana människor som har picknick att inte skräpa ner, och samtidigt genomföra en installation med en ”Barfotapark”, där människor kan få uppleva hur en helt skräpfri park kan vara. Håll Sverige Rent har tagit fram förslag på hur aktiviteter av denna typ kan läggas upp, se www.hsr.se.

Ett annat sätt att förebygga nedskräpning är genom att *samarbeta med näringsidkare*. Ett exempel är ett samarbete mellan kommunen och caféverksamheter, butiker samt restauranger. Snabbmatsrestauranger och andra försäljningsställen av livsmedel och drycker i engångsförpackningar är en viktig målgrupp. Centrumföreningar är andra intressenter som kommunen kan samarbeta med. Ett viktigt inslag i arbetet är att uppmuntra näringsidkare till att kommunicera med sina kunder kring nedskräpning och att underlätta för kunderna att göra sig av med skräp som uppkommer på ett lämpligt sätt.

Vid *arrangemang och event* som festivaler och idrottsevenemang kan kommunen och arrangören samverka för att minska nedskräpningen. Till exempel går det att skapa förutsättningar för att skräpet ska hamna på rätt ställe. En kommun kan till exempel stötta en arrangör med lämpliga kärl för skräpet, ställa krav på arrangören vid tillståndsgivning och ordna årliga arrangörsträffar där man visar goda exempel på hur man kan minska nedskräpningen.

Se exempel på
hsr.se/vagledning

Synlig städning, ofta på dagtid, är också en typ av förebyggande arbete. Att genomföra *skräpdyk* är ett sätt att synliggöra problemet med skräp i hav, sjöar och vattendrag och på så sätt påverka människors beteenden.

Infrastruktur

Även om individen inte vill skräpa ned måste det finnas en infrastruktur som fungerar, det måste vara lätt att göra rätt. Väl synliga papperskorgar, papperskorgar med inbyggda askkoppar, möjlighet till sortering och anvisningar om var man kan kasta sitt skräp är några exempel på infrastruktur som underlättar för individen. Ett annat sätt att underlätta för kommuninvånarna är att anpassa återvinningscentralernas öppettider.

Se exempel på
hsr.se/vagledning

Ett bra sätt att sätta in rätt åtgärder på rätt plats, både vad gäller placering av papperskorgar och städinsatser, är att använda det skräpfacit som blir resultatet från skräpmätning. Det finns också metoder för att ta reda på hur människor rör sig på allmänna platser, så kallade stråkanalyser, som kan vara till god hjälp vid planeringen av placering av kärl på rätt ställe.

Det är också av vikt att nedskräpningsfrågan lyfts in tidigt i stadsplaneringen, t.ex. då man planerar för en förändring i befintliga bostadsområden eller ska exploatera ett nytt område.

Rutiner

Vid nedskräpning där okända gärningsmän slängt exempelvis byggavfall, möbler, hemelektronik eller säckar med olika typer av skräp vid en undanskymd plats som en vändplan eller mindre trafikerad grusväg är det praktiskt att följa vissa rutiner. En vägledning för hantering av ärenden gällande omfattande nedskräpning finns i bilaga 7. Vägledningen gäller inte för ärenden då nedskräpningen innebär skada eller olägenhet för miljön (miljöfarlig verksamhet), då tillämpas istället bestämmelser i 9 kap. MB om miljöfarlig verksamhet.

När det gäller skrotbilar, som också faller in under begreppet nedskräpning, måste andra rutiner följas.

Även när det gäller skrotbåtar är regelsystemet ett annat. Mer information om hantering av sådana ärenden finns på www.hsr.se.

Kommunikation och erfarenhetsutbyte

Glöm inte bort att tala om vad ni gör och vara stolta över det som är bra! Ett effektivt sätt att nå ut är att ordna spännande och roliga aktiviteter som väcker intresse i media.

Skriv pressmeddelande om konkreta insatser och resultat som lokala och nationella medier kan vara intresserade av. Se till att informationen kommer ut på er webbplats och använd alla de tillgängliga kanaler som finns för att få ut ert budskap.

Formulera i *planen för minskad nedskräpning* (se nedan) vilket budskap kommunen vill kommunicera externt. Ge riktlinjer om att budskapet ska formuleras konsekvent och kommuniceras när så är möjligt. Det är viktigt att kommunikationen kopplas till de mål och åtgärder som finns fastlagda i *planen för minskad nedskräpning*. Skapa gärna en kommunikationsplan för hur arbetet med minskad nedskräpning ska kommuniceras. Det är bra om planen innehåller rutiner för hur kommunen kontinuerligt ska informera allmänheten och olika intressenter om arbetet.

Se exempel på
hsr.se/vagledning

Det är också en fördel att utse en kommunikationsansvarig. Ett förslag är att utse en informatör på kommunen som ansvarig för kommunikationen kring nedskräpningen.

Att kommunicera och utbyta erfarenheter med andra kommuner är viktigt. Idag är det ganska få kommuner som får inspel till sitt arbete inom nedskräpningsområdet genom utbyte med andra kommuner. Av de tillfrågade kommunerna i utvärderingen¹³ som gjordes våren 2012 var det 85 procent av kommunerna som uppgav att de endast i liten utsträckning eller inte alls tar del av andra kommuners erfarenheter av nedskräpningsarbetet. En möjlighet till erfarenhetsutbyte är att delta vid konferenser om nedskräpning. Här finns tillfälle att ta del av erfarenheter från andra kommuner, Håll Sverige Rent, Naturvårdsverket, Statistiska centralbyrån – erfarenheter och idéer kan fångas upp och olika lösningar i nedskräpningsarbetet diskuteras.

Budget för det strategiska arbetet

Det är viktigt att upprätta en tydlig budget som ingår i en *plan för minskad nedskräpning* där medlen är öronmärkta och ingår i den ordinarie, årliga budgeten för kommunen. Arbetet mot nedskräpning kan förslagsvis även skrivas in i budgeten för respektive berörd nämnd.

Se exempel på
hsr.se/vagledning

Det är också viktigt att koppla kostnaderna för åtgärderna till de mål som sätts upp för minskad nedskräpning och sedan följa upp dessa över tid.

Kostnaderna för det långsiktiga, förebyggande arbetet kan fördelas mellan olika förvaltningar och externa samarbetspartners. Det är viktigt att det finns resurser avsatta för både förebyggande arbete och städinsatser. För att det förebyggande arbetet ska ha en effekt måste det finnas en långsiktig finansiering. En avgörande faktor är att det finns medel avsatta för personella resurser i ett längre perspektiv.

Plan för minskad nedskräpning

Ett sätt att underlätta det förebyggande och långsiktiga arbetet mot nedskräpningen är att upprätta en *plan för minskad nedskräpning*. Planen ska ses som ett strategiskt styrdokument, som bl.a. beskriver de mål och åtgärder som kommunen arbetar med för att minska nedskräpningen.

En *plan för minskad nedskräpning* bidrar till att målet om minskad nedskräpning som finns i den nationella avfallsplanen kan nås. Planen kan även underlätta för kommuner att uppfylla de kommande kraven i de reviderade föreskrifterna om innehållet i kommunala avfallsplaner.

¹³ Det här är ingen skrappfråga! En utvärdering av kommunernas arbete mot nedskräpning. Naturvårdsverket 2012.

Det finns inga formella krav på vad en *plan för minskad nedskräpning* ska innehålla. I detta kapitel lyfter vi istället fram exempel på en disposition för en plan och vad den kan innehålla. I kapitlet ”Strategiskt arbetssätt för att minska nedskräpningen”, sid. 21, beskrivs närmare hur arbetet kan utföras.

INNEHÅLL I PLAN FÖR MINSKAD NEDSKRÄPNING

Ett förslag är att *planen för minskad nedskräpning* innehåller följande huvudrubriker:

- Inledning
- Kartläggning och mätning
- Mål och åtgärder
- Organisation
- Kommunikation och erfarenhetsutbyte
- Budget
- Uppföljning

Se exempel på
hsr.se/vagledning

Nedan tas innehållet under respektive huvudrubrik upp.

Inledning

Bakgrunden till satsningen för en minskad nedskräpning kan beskrivas här. Exempelvis kan kommunen lyfta fram politiska beslut eller medborgarförslag som ligger till grund för satsningen. Här kan också strategier som kommunen valt för sitt arbete tas upp.

Kartläggning och mätning

Här kan en beskrivning av nuläget och vad som görs idag göras. De verktyg och metoder som används för att följa upp nedskräpningen anges här, inklusive de nyckeltal som används för att följa upp uppsatta mål. Det kan exempelvis vara skräpmätningar i stadskärnor, parker och på stränder samt attitydmätningar.

Mål och åtgärder

I detta avsnitt beskrivs de tidssatta mål och åtgärder som kommunen planerar att vidta för att reducera och förebygga nedskräpning. Åtgärder kan vara av skilda slag – allt från förebyggande åtgärder som exempelvis skräpplockardagar till vilken typ av infrastruktur som krävs för att minska nedskräpningen.

Till varje åtgärd bör en ansvarig anges, t. ex. ansvarig nämnd eller förvaltning, samt en *tidplan* för när åtgärden ska vara genomförd. Det kan också vara lämpligt att även ange vilket *resursbehov* som krävs för varje åtgärd.

Organisation

Här görs en beskrivning av hur det strategiska arbetet i kommunen är organiserat. Planen bör beskriva hur arbetet är organiserat, vem som ansvarar för vad samt redogöra för former för samverkan och samarbeten.

Kommunikation och erfarenhetsutbyte

Här är det lämpligt att beskriva vilken typ av kommunikation som ska bedrivas för att på ett effektivt sätt kommunicera med medborgarna om arbetet mot nedskräpning. Aktiviteter för att ta del av andra kommuners och organisationers erfarenheter kan också tas upp.

Budget

Här är det lämpligt att beskriva vilken budget som det strategiska arbetet mot nedskräpning har. Budget kan redovisas som ett separat avsnitt i planen eller direkt i ett målstyrningsdokument.

Uppföljning

Det är bra om det finns ett kapitel som innehåller en beskrivning av hur det strategiska arbetet, inklusive mål och åtgärder, kommer att följas upp.

Uppföljning av det strategiska arbetet

För att kontrollera om åtgärder för en minskad nedskräpning får förväntat resultat är uppföljning viktig. Formerna för uppföljning kan skilja sig åt mellan kommuner beroende på hur arbetet är upplagt.

Planen för minskad nedskräpning bör ses som ett levande dokument. Strategier, mål och kostnader bör följas upp ungefär en gång om året och en analys av om förutsättningarna för arbetet förändrats bör göras. Tillsammans ligger detta till grund för att vid behov revidera åtgärderna i planen. Lokalt ansvarig politisk nämnd, styrelse eller motsvarande bör informeras om resultatet av uppföljningen och eventuella ändringar i åtgärdsprogrammet. Nya åtgärder som bedöms ge stor nytta bör lyftas för diskussion i kommande budgetberedningar.

I arbetet med uppföljning av planen för minskad nedskräpning bör även eventuellt mål i den kommunala avfallsplanen beaktas.

Källförteckning

Broken windows. Wilson, J.Q. and Kelling, G.L (1982). Atlantic Monthly.

Det här är ingen skräpfråga! En utvärdering av kommunernas arbete mot nedskräpning. Rapport 6494. Naturvårdsverket, 2012.

Doing well by doing good: A quantitative investigation of the litter effect. Roper, Stuart and Parker, Cathy (2012). Journal of Business Research.

Från avfallshantering till resurshushållning. Sveriges avfallsplan 2012–2017. Rapport 6502, Naturvårdsverket, 2012.

Förordning om flyttning av fordon i vissa fall (1982:198)

Förordning om gatuhållning och skyltning, 1 § (1998:929)

Förordning om producentansvar för förpackningar, 6 § 2 (2006:1273)

Förordning om undanröjande av vrak som hindrar sjöfart eller fiske (2011:658)

Kommunernas kostnader för skräphantering – städning och förebyggande åtgärder, en redovisning. PM, Naturvårdsverket, 2012.

Lag med särskilda bestämmelser om gatuhållning och skyltning, (1998:814):
2 §, 3 §, 4 §, 11 §.

Lag om flyttning av fordon i vissa fall (1982:129)

Lagen med vissa bestämmelser om sjöfynd (1918:163)

Lagen om flyttning av fartyg i allmän hamn (1986:371)

Litterbugs. How to deal with the problem of littering. Lewis Alan, Turton Polly and Sweetman Thomas (2009). Policy Exchange.

MB 15 kap. 5a §, 11 §, 30 §, 31 §. Miljöbalken (1998:808).

MB 26 kap. 3 §. Miljöbalken (1998:808).

MB 29 kap. 7a §. Miljöbalken (1998:808).

MB 29 kap. Miljöbalken (1998:808).

MB 7 kap. 1 § Miljöbalken (1998:808).

MB 9 kap. 3 § Miljöbalken (1998:808).

Miljötillsynsförordning, 3 kap. 2 §, 5 § (2011:13)

Miljööverdomstolens dom MÖD 2006:63

Plan- och bygglag, 1 kap. 4 § (2010:900)

Plan- och bygglag, 14 kap. 18 §, 19 § (2010:900)

Plan- och bygglag, 8 kap. 15 §, 16 § (2010:900)

Prop. 2010/11:125 Nedskräpning.

Regeringsformen, 2 kap. 15 § 3

The Spreading of Disorder. Kees Keizer, Siegwart Lindenberg och Linda Steg.
Science, 12 December 2008: Vol 322

Väglag (1971:948)

Bilagor

Bilaga 1: Metod för tätorter med >20 000 invånare

Inledning

Genom skräpmätningar får du reda på omfattningen av nedskräpningen och vad skräpet består av. Resultaten kan användas för att justera de åtgärder och utvärdera de insatser som redan görs för att minska nedskräpningen. Skräpmätningar underlättar arbetet med att hitta åtgärder som ger effekt och stimulerar det förebyggande arbetet.

Håll Sverige Rent har med stöd av Statistiska Centralbyrån och Naturvårdsverket tagit fram metoder för att mäta skräp i en rad olika miljöer. Metoden för att mäta skräp i större tätorter är en av dessa.

Syftet med skräpmätningar är att:

- Tillhandahålla jämförbara data för nationella, regionala och lokala mål
- Kvantifiering och karakterisering av nedskräpning
- Identifiera skräpets härkomst
- Skapa ökad medvetenhet och kunskap om nedskräpning

Skräpmätning i Stockholm. Foto: Håll Sverige Rent

Metoden i korthet

VAL AV MÄTOMRÅDE

Nedanstående kriterier bör uppfyllas för att en tätort ska vara lämplig för en skräpmätning enligt denna metod.

- Tätorten bör ha fler än 20 000 invånare.
- Tätorten ska ha tydliga gångbanor, cykelvägar eller gågator. Inga mätningar genomförs på trafikerade vägar.

MÄTGRUPP

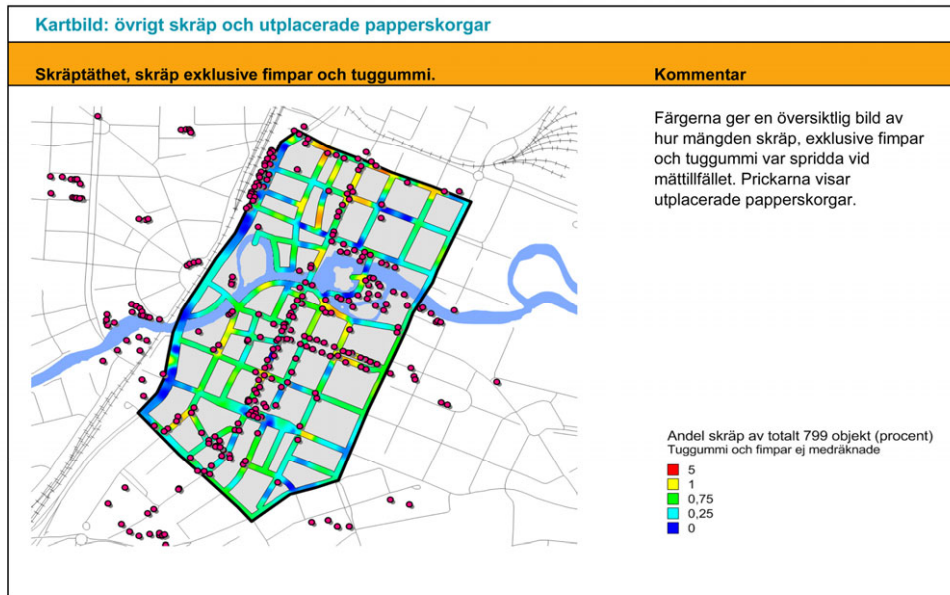
Kommunen utser en ansvarig projektledare och en mätgrupp som består av 1-3 personer beroende på erfarenhet och ålder. Håll Sverige Rent utbildar och stödjer kommunens personal genom hela processen. Mätpersonalen bör ha genomfört utbildningen ”Säkerhet på väg”.

GENOMFÖRANDE AV MÄTNING

Mätområdet i tätorten avgränsas i samråd med Håll Sverige Rent. Genom ett obundet slumpmässigt urval väljs 200 koordinatpunkter ut. Till varje koordinatpunkt tillhör två mätområden, en på varje sida om vägen. Till varje mätområde hör en fem meter lång trottoarsträcka av en max bredd på fem meter. Mätningar genomförs därefter under två valfria veckor under perioden maj till september, då 20 unika koordinatpunkter mäts per dag under 10 vardagar.

Vid varje mätpunkt genomförs två aktiviteter:

- Okulär besiktning av området. Mätgruppen avgör hur de upplever mätytans skräpsituation på en skala mellan ett och fem. Skalsteget ett innebär att ytan är helt fri från skräp. Skalsteget fem representerar den högsta graden av nedskräpning.
- Skräpet räknas och kategoriseras enligt tillhörande skräpprotokoll. All data matas sedan in i ett webbformulär.

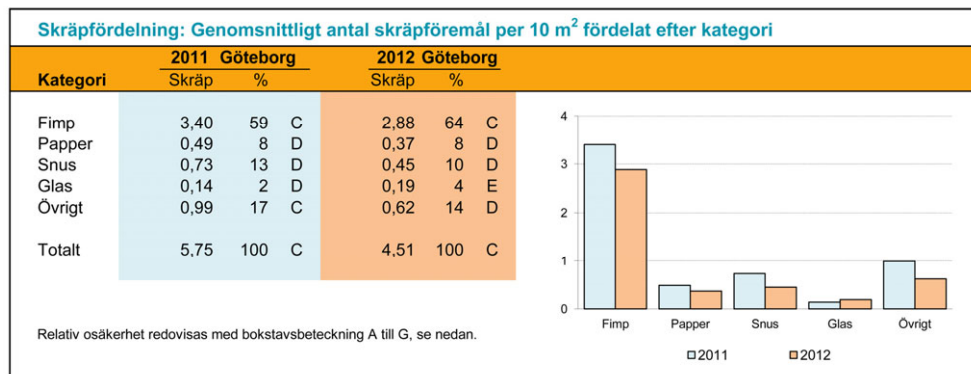
Resultat från skräpmätning; Skräpkarta från Örebro.

RESULTAT

Resultatet från skräpmätningen uttalar sig om är skräp på trottoarer, gågator samt gång- och cykelbanor, i de mest centrala delarna av tätorten.

Resultatet presenteras i ett ”skräpfacit” som levereras av Håll Sverige Rent. Metoden möjliggör jämförelse över tiden och nyckeltal är antal skräp/10m². Glöm inte att kommunicera vad ni gör, det finns ofta ett stort intresse från allmänheten och lokalmedia.

Se exempel på
hsr.se/vagledning

Resultat från skräpmätning; Skräpfacit från Göteborg.

Kontakta Håll Sverige Rent om du vill veta mera om denna metod eller andra verktyg vi har för att mäta och förebygga nedskräpning.

E-post info@hsr.se

Telefon 08-505 263 00

Webb www.hsr.se

OM STIFTELSEN HÅLL SVERIGE RENT

Stiftelsen Håll Sverige Rent är en ideell organisation som arbetar för att minska nedskräpning, främja återvinningen och öka miljömedvetenheten i syfte att bidra till en hållbar utveckling.

Bilaga 2: Metod för tätort med 12 000 – 20 000 invånare

Inledning

Genom skräpmätningar får du reda på omfattningen av nedskräpningen och vad skräpet består av. Resultaten kan användas för att justera de åtgärder och utvärdera de insatser som redan görs för att minska nedskräpningen. Skräpmätningar underlättar arbetet med att hitta åtgärder som ger effekt och stimulerar det förebyggande arbetet.

Håll Sverige Rent har med stöd av Statistiska Centralbyrån och Naturvårdsverket tagit fram metoder för att mäta skräp i en rad olika miljöer. Metoden för att mäta skräp i mellanstora tätorter är en av dessa.

Syftet med skräpmätningar är att:

- Tillhandahålla jämförbara data för nationella, regionala och lokala mål
- Kvantifiering och karakterisering av nedskräpning
- Identifiera skräpets härkomst
- Skapa ökad medvetenhet och kunskap om nedskräpning

Skräpmätning i Södertälje. Foto: Håll Sverige Rent

Metoden i korthet

VAL AV MÄTOMRÅDE

Nedanstående kriterier bör uppfyllas för att en tätort ska vara lämplig för en skräpmätning enligt denna metod.

- Tätorten bör ha mellan 12 000 – 20 000 invånare.
- Tätorten ska ha tydliga gångbanor, cykelvägar eller gågator. Inga mätningar genomförs på trafikerade vägar.

MÄTGRUPP

Kommunen utser en ansvarig projektledare och en mätgrupp som består av 1-3 personer beroende på erfarenhet och ålder. Håll Sverige Rent utbildar och stödjer kommunens personal genom hela processen. Mätpersonalen bör ha genomfört utbildningen ”Säkerhet på väg”.

Exempel på mätområde. Foto: Håll Sverige Rent

GENOMFÖRANDE AV MÄTNING

Mätområdet i tätorten avgränsas i samråd med Håll Sverige Rent. Genom ett obundet slumpmässigt urval väljs 100 koordinatpunkter ut. Till varje koordinatpunkt tillhör två mätområden, en på varje sida om vägen. Till varje mätområde hör en fem meter lång trottoarsträcka av en max bredd på fem meter. Mätningar genomförs därefter under två valfria veckor under perioden maj till september, då 20 unika koordinatpunkter mäts per dag under 10 vardagar.

Vid varje mätpunkt genomförs två aktiviteter:

- Okulär besiktning av området. Mätgruppen avgör hur de upplever mätområdets skräpsituation på en skala mellan ett och fem. Skalsteget ett innebär

att ytan är helt fri från skräp. Skälsteget fem representerar den högsta graden av nedskräpning.

- Skräpet räknas och kategoriseras enligt tillhörande skräpprotokoll. All data matas sedan in i ett webbformulär.

RESULTAT

Resultatet från skräpmätningen uttalar sig om är skräp på trottoarer, gågator samt gång- och cykelbanor, i de mest centrala delarna av tätorten.

Resultatet presenteras i ett ”skräpfacit” som levereras av Håll Sverige Rent. Metoden möjliggör jämförelse över tiden och nyckeltal är antal skräp/10m². Glöm inte att kommunicera vad ni gör, det finns ofta ett stort intresse från allmänheten och lokalmedia.

Se exempel på
hsr.se/vagledning

Kontakta Håll Sverige Rent om du vill veta mera om denna metod eller andra verktyg vi har för att mäta och förebygga nedskräpning.

E-post info@hsr.se

Telefon 08-505 263 00

Webb www.hsr.se

OM STIFTELSEN HÅLL SVERIGE RENT

Stiftelsen Håll Sverige Rent är en ideell organisation som arbetar för att minska nedskräpning, främja återvinningen och öka miljömedvetenheten i syfte att bidra till en hållbar utveckling.

Bilaga 3: Metod för tätort med <12 000 invånare och utsatta områden

Inledning

Genom skräpmätningar får du reda på omfattningen av nedskräpningen och vad skräpet består av. Resultaten kan användas för att justera de åtgärder och utvärdera de insatser som redan görs för att minska nedskräpningen. Skräpmätningar underlättar arbetet med att hitta åtgärder som ger effekt och stimulerar det förebyggande arbetet.

Håll Sverige Rent har med stöd av Statistiska Centralbyrån och Naturvårdsverket tagit fram metoder för att mäta skräp i en rad olika miljöer. Metoden för att mäta skräp i små tätorter och extra utsatta områden är en av dessa.

Syftet med skräpmätningar är att:

- Tillhandahålla jämförbara data för nationella, regionala och lokala mål
- Kvantifiering och karakterisering av nedskräpning
- Identifiera skräpets härkomst
- Skapa ökad medvetenhet och kunskap om nedskräpning

Metoden i korthet

VAL AV MÄTOMRÅDE

Nedanstående kriterier bör uppfyllas för att en tätort ska vara lämplig för en skräpmätning enligt denna metod.

- Metoden avser tätorter utan tydligt avgränsat centrum där gång- och cykelbanor inte är heltäckande. Tätorter av denna karaktär har vanligen mellan 1 000 och 12 000 invånare.
- Metoden kan även användas i större tätorter där man vill genomföra mätningar i extra utsatta områden.
- Mätytorna som väljs ut för skräpmätning kan vara olika typer av fria ytor. Till skillnad mot skräpmätningar som görs i gatumiljö i större tätorter kan beställaren också inkludera grönytor, strandområden och impedimentmark.
- Det är viktigt att tidpunkt samt regelbundenhet för städning är känd.

MÄTGRUPP

Kommunen utser en ansvarig projektledare och en mätgrupp som består av 1-3 personer beroende på erfarenhet och ålder. Håll Sverige Rent utbildar och stödjer kommunens personal genom hela processen. Mätpersonalen bör ha genomfört utbildningen ”Säkerhet på väg”.

Skräpprotokoll för nedskräpning i mindre tätorter och utsatta områden

Punktens nummer: **Veckodag:**

Klockslag: **Datum:**

Väder: Klart Mulet Regn
Kryssa i ETT alternativ för väder

Temperatur: **Undersökn. grupp:**

Ar ytan möjlig att undersöka? Ja Nej Ej just nu
Uppge om målytan vid tillfället gick att mäta. Om det finns personer inom målytan som inte gör mätning möjlig, uppgi "ej just nu" och återkom vid senare tidpunkt.

Kommentarer:

Typ av mätyta: Gräs Asfalt Rabatt
Parklek Grus Övrigt
Kryssa i ETT alternativ för typ av mätyta

Täckningsgrad	Skräpsort	Antal
25% <input type="text"/>	Mjukplast	<input type="text"/>
50% <input type="text"/>	Godis/glasspapper	<input type="text"/>
75% <input type="text"/>	Mjukplast övrigt	<input type="text"/>
100% <input type="text"/>	Hårdplast	<input type="text"/>
	PET-flaska	<input type="text"/>
	Snusdosa	<input type="text"/>
	Hårdplast övrigt	<input type="text"/>
	Papper/Kartong	<input type="text"/>
	Tidningar	<input type="text"/>
	Kvitton	<input type="text"/>
	Cigarettpaket	<input type="text"/>
	Pappmugg	<input type="text"/>
	Snabbmatförpackning	<input type="text"/>
	Papper övrigt	<input type="text"/>
	Kartong övrigt	<input type="text"/>
	Glas	<input type="text"/>
	Glasflaska	<input type="text"/>
	Glas trasigt	<input type="text"/>
	Glas övrigt	<input type="text"/>
	Metall	<input type="text"/>
	Läsk-, ölburk	<input type="text"/>
	Kapsylor	<input type="text"/>
	Engångsgrill	<input type="text"/>
	Metall övrigt	<input type="text"/>
	Organiskt	<input type="text"/>
	Matrester/frukt	<input type="text"/>
	Fekalier	<input type="text"/>
	Organiskt mtrl övrigt	<input type="text"/>
	Annat	<input type="text"/>
	Cigarettfimp	<input type="text"/>
	Snusprilla	<input type="text"/>
	Tuggummi	<input type="text"/>
	Övrigt	<input type="text"/>

Upplevd skräpsituation
Ange uppskattad, upplevd skräpsituation (skala mellan ett och fem). Kryssa i ETT alternativ.

1

2

3

4

5

1 Ej nedskräpad yta (inga synliga skräpföremål)
2 Lätt nedskräpad yta (fåtal synliga skräpföremål)
3 Ganska nedskräpad yta (stort antal skräp / stor andel av mätyta nedskräpad)
4 Mycket nedskräpad yta (betydande mängd skräp / betydande del av mätyta nedskräpad)
5 Extremt nedskräpad yta (extremt stort antal skräpföremål / hela mätyta täckt av skräp)

Exempel på skräpprotokoll.

GENOMFÖRANDE AV MÄTNING

Skräpmätningen i en mindre tätort är koncentrerad till fem utvalda områden som beställaren valt ut. Inom varje område väljs fyra punkter ut för skräpmätning. Runt dessa punkter skapas en cirkel med radien tre meter som utgör undersökningens mätytor. Skräpmätningen skall genomföras under åtta på varandra följande dagar, startdag är valfritt. Om första dag för mätning är en måndag så avslutas mätningarna på måndagen efter. Alla 20 mätområden mäts varje dag.

Vid varje mätpunkt genomförs två aktiviteter:

- Okulär besiktning av området. Mätgruppen avgör hur de upplever mätytans skräpsituation på en skala mellan ett och fem. Skalsteget ett innebär att ytan är helt fri från skräp. Skalsteget fem representerar den högsta graden av nedskräpning.
 - Skräpet räknas och kategoriseras enligt tillhörande skräpprotokoll.
- All data matas sedan in i ett webbformulär.

RESULTAT

Då urvalet av platser inte görs slumpmässigt kan resultatet inte uttala sig om tätorten som helhet utan bara om de utvalda mätytorna.

Resultatet presenteras i ett ”skräpfacit” som levereras av Håll Sverige Rent. Metoden möjliggör jämförelse över tiden och nyckeltal är antal skräp/10m². I resultatet presenteras även antal skräpföremål som tillkommit varje veckodag under mätperioden.

Glöm inte att kommunicera vad ni gör, det finns ofta ett stort intresse från allmänheten och lokalmedia.

Kontakta Håll Sverige Rent om du vill veta mera om denna metod eller andra verktyg vi har för att mäta och förebygga nedskräpning.

E-post info@hsr.se

Telefon 08-505 263 00

Webb www.hsr.se

Se exempel på
hsr.se/vagledning

Område: Genomsnittligt antal skräpföremål per 10 m ² fördelat efter område			
	Område	Antal skräp	Antal mätningar
	A	2,09	20
	B	0,69	20
	C	0,05	20
	D	0,41	20
	E	0,64	20

Skräpsituation: Genomsnittligt antal skräpföremål per 10 m ² fördelat efter upplevd skräpsituation		
Upplevd skräpsituation	Genomsnittligt skräp	Punkter andel i %
Ej nedskräpad	0,00	49
Lätt nedskräpad	1,27	50
Ganska nedskräpad	14,15	1
Mycket nedskräpad	-	0
Extremt nedskräpad	-	0
Totalt	0,78	100

Exempel på skräpfacit.

OM STIFTELSEN HÅLL SVERIGE RENT

Stiftelsen Håll Sverige Rent är en ideell organisation som arbetar för att minska nedskräpning, främja återvinningen och öka miljömedvetenheten i syfte att bidra till en hållbar utveckling.

Bilaga 4: Metod för parker och grönområden

Inledning

Genom skräpmätningar får du reda på omfattningen av nedskräpningen och vad skräpet består av. Resultaten kan användas för att justera de åtgärder och utvärdera de insatser som redan görs för att minska nedskräpningen. Skräpmätningar underlättar arbetet med att hitta åtgärder som ger effekt och stimulerar det förebyggande arbetet.

Håll Sverige Rent har med stöd av Statistiska Centralbyrån och Naturvårdsverket tagit fram metoder för att mäta skräp i en rad olika miljöer. Metoden för att mäta skräp i parker och grönområden är en av dessa.

Syftet med skräpmätningar är att:

- Tillhandahålla jämförbara data för nationella, regionala och lokala mål
- Kvantifiering och karakterisering av nedskräpning
- Identifiera skräpets härkomst
- Skapa ökad medvetenhet och kunskap om nedskräpning

Foto: Håll Sverige Rent

Metoden i korthet

VAL AV PARK

Nedanstående kriterier bör uppfyllas för att en park eller ett grönområde ska vara lämplig för en skräpmätning enligt denna metod.

- Ytan ska vara mellan en till tio hektar stor.

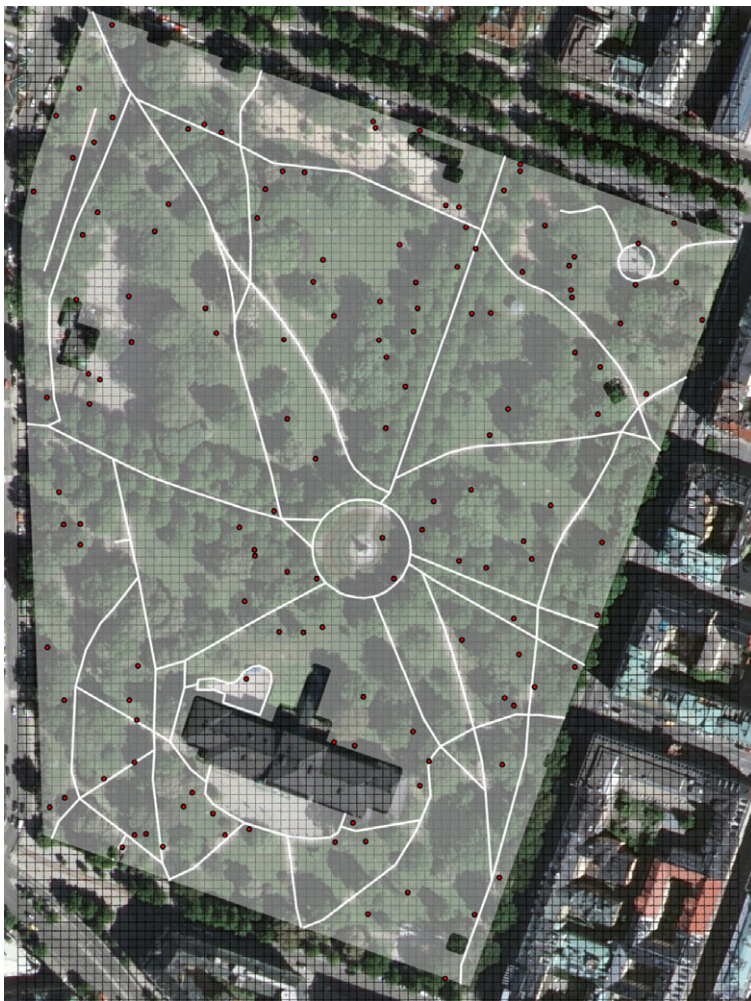
- Rutiner för renhållning ska vara kända.
- Parken bör ha tydliga referenspunkter. Mätningen kan vara svår att genomföra i skogsparker eftersom tydliga referenspunkter ofta saknas på sådana platser.

MÄTGRUPP

Kommunen utser en ansvarig projektledare och en mätgrupp som består av 1-3 personer beroende på erfarenhet och ålder. Håll Sverige Rent utbildar och stödjer kommunens personal genom hela processen.

GENOMFÖRANDE AV MÄTNING

Mätområdet i parken eller grönområdet avgränsas i samråd med Håll Sverige Rent. Genom ett obundet slumpmässigt urval väljs 140 koordinatpunkter ut. Mätningar genomförs därefter under någon av de tre första veckorna i juni, då 20 unika koordinatpunkter mäts per dag under sju dagar i rad. Till varje koordinatpunkt hör en mätyta som utgörs av en cirkulär area med radien två meter, där den utvalda koordinatpunkten representerar mitten.

Humlegården i Stockholm med tillhörande koordinatpunkter. Bild: Håll Sverige Rent

Vid varje mätpunkt genomförs två aktiviteter:

- Okulär besiktning av området. Mätgruppen avgör hur de upplever måt-
ytans skräpsituation på en skala mellan ett och fem. Skalsteget ett innebär
att ytan är helt fri från skräp. Skalsteget fem representerar den högsta gra-
den av nedskräpning.
- Skräpet räknas och kategoriseras enligt tillhörande skräpprotokoll.

All data matas sedan in ett webbformulär.

RESULTAT

Resultatet presenteras i ett ”skräpfacit” som levereras av Håll Sverige Rent. Meto-
den möjliggör jämförelse över tiden och nyckeltal är antal skräp/10m². Glöm inte
att kommunicera vad ni gör, det finns ofta ett stort intresse från allmänheten och
lokalmedia.

Se exempel på
hsr.se/vagledning

Kontakta Håll Sverige Rent om du vill veta mera om denna metod eller andra verk-
tyg vi har för att mäta och förebygga nedskräpning.

E-post info@hsr.se

Telefon 08-505 263 00

Webb www.hsr.se

Område: Genomsnittligt antal skräpföremål per 10 m ² fördelat efter upplevd skräpsituation				
	Upplevd skräpsituation	Genomsnitt skräp	Osäkerhet	Punkter andel i %
	Ej nedskräpad	2,0	E	72
	Lätt nedskräpad	9,1	D	25
	Ganska nedskräpad	19,1	E	3
	Mycket nedskräpad	*	*	0
	Extremt nedskräpad	*	*	0
	Totalt		4,29	E

* = För få observationer för att kunna göra skattningar.

Skräpfacit.

OM STIFTELSEN HÅLL SVERIGE RENT

Stiftelsen Håll Sverige Rent är en ideell organisation som arbetar för att minska nedskräpning, främja återvinningen och öka miljömedvetenheten i syfte att bidra till en hållbar utveckling.

Bilaga 5: Metod för stränder

Inledning

Genom skräpmätningar får du reda på omfattningen av nedskräpningen och vad skräpet består av. Resultaten kan användas för att justera de åtgärder och utvärdera de insatser som redan görs för att minska nedskräpningen. Skräpmätningar underlättar arbetet med att hitta åtgärder som ger effekt och stimulerar det förebyggande arbetet.

Håll Sverige Rent har med stöd av Statistiska Centralbyrån och Naturvårdsverket tagit fram metoder för att mäta skräp i en rad olika miljöer. Metoden för att mäta skräp på stränder är en av dessa.

Syftet med skräpmätningar är att:

- Tillhandahålla jämförbara data för nationella, regionala och lokala mål
- Kvantifiering och karakterisering av nedskräpning
- Identifiera skräpets härkomst
- Skapa ökad medvetenhet och kunskap om nedskräpning

Metoden i korthet

VAL AV MÄTOMRÅDE

Nedanstående kriterier bör uppfyllas för att en strand ska vara lämplig för en skräpmätning enligt denna metod.

- Stranden ska vara minst 100 meter, om möjligt 1 000 meter lång. Metoden inkluderar inte stränder vid insjöar, inte heller klippstränder längs kuster.
- Stranden ska ha fri access mot havet, d.v.s. får inte blockeras av exempelvis vågbrytare eller bryggor.
- Stranden bör vara tillgänglig för mätning året runt.
- Om möjligt bör stranden inte vara föremål för andra skräpmätningar eller renhållning. Om stranden städas regelbundet måste tidpunkter för städning vara kända.
- Skräpmätningar får inte ha någon negativ påverkan på utrotningshotade eller andra skyddade arter som exempelvis sjöfåglar eller känslig strandvegetation.

MÄTGRUPP

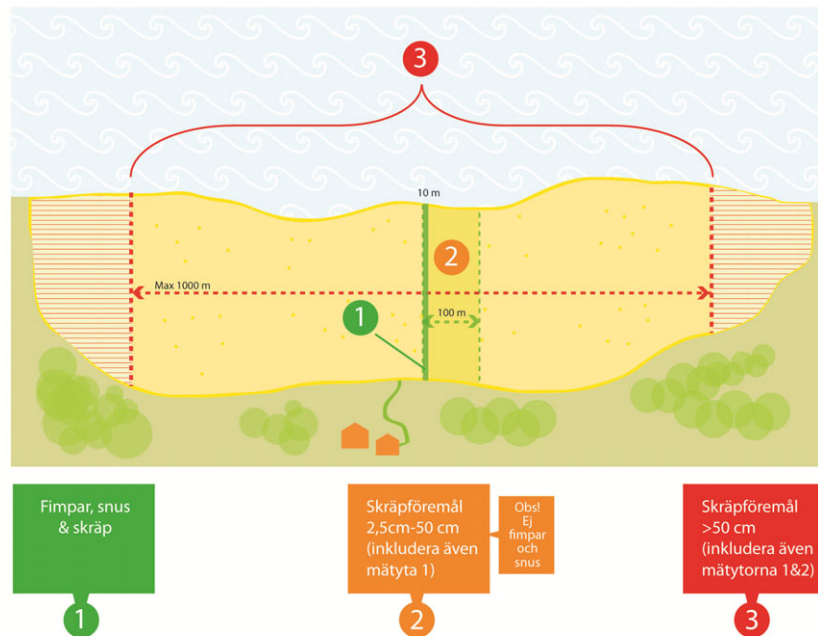
Kommunen utser en ansvarig projektledare och en mätgrupp som består av 1-8 personer beroende på erfarenhet och ålder. Håll Sverige Rent utbildar och stödjer kommunens personal genom hela processen. Målsättningen är att skräpmätningen inte ska ta mer än fyra timmar.

GENOMFÖRANDE AV MÄTNING

Mätningar bör genomföras vid tre mättillfällen per år; vår, sommar och höst. På så sätt fångas säsongsvariationen in under den del av året som stranden främst brukas.

- Vår (vecka 13–20)
- Sommar (vecka 28–31)
- Höst (vecka 37–46)

I korthet går metoden ut på att mäta upp och avgränsa tre ytor på stranden. När ytan är uppmätt och avgränsad gör man areaberäkningar och räknar därefter allt skräp som ligger inom ytorna (se bild nedan). Viktigt är att mätytorna ger en representativ bild av stranden utifrån läge och geografiska förutsättningar samt ur ett nyttjandeperspektiv. Efter mätning matas all data in ett webbformulär.

Registrering och klassificering av skräp på stränder.

RESULTAT

Resultatet redovisas som antal skräp per 100 strandmeter (sedan senast skräptillfället) samt antal skräp per areaenhet (sedan senaste städtillfället). Resultatet redovisas som tabeller och diagram. Skräptyperna kommer att i de flesta fall aggregeras till materialklasser vid redovisning. Glöm inte att kommunicera vad ni gör, det finns ofta ett stort intresse från allmänheten och lokalmedia.

Kontakta Håll Sverige Rent om du vill veta mera om denna metod eller andra verktyg vi har för att mäta och förebygga nedskräpning.

E-post info@hsr.se

Telefon 08-505 263 00

Webb www.hsr.se

OM STIFTELSEN HÅLL SVERIGE RENT

Stiftelsen Håll Sverige Rent är en ideell organisation som arbetar för att minska nedskräpning, främja återvinningen och öka miljömedvetenheten i syfte att bidra till en hållbar utveckling.

Bilaga 6: Verktyg för att hantera omfattande nedskräpning

Inledning

Genom att kartlägga nedskräpning med Håll Sverige Rents smartphone-app får du reda på omfattningen av nedskräpningen och vad skräpet består av. Resultaten kan användas för att justera de åtgärder och utvärdera de insatser som redan görs för att minska nedskräpningen.

Håll Sverige Rent har med stöd av Statistiska Centralbyrån och Naturvårdsverket tagit fram metoder och verktyg för att mäta skräp i en rad olika miljöer. Håll Sverige Rent-appen är ett verktyg för att kartlägga problem med framförallt omfattande nedskräpning.

Håll Sverige Rent-appen

ENKELT SYSTEM

Håll Sverige Rent-appen är gratis att ladda ner och är ett enkelt sätt att engagera kommuninvånarna i kampen mot nedskräpningen. Invånare eller kommunanställda kan ta fotografier av skräpet och sedan skicka en rapport där skräpet taggats på en karta. Alla kommuner oavsett storlek har möjlighet att använda Håll Sverige Rent-appen.

RÄTT ÅTGÄRDER PÅ RÄTT PLATS

Genom rapporterna är det enklare för kommunen att sätta in rätt åtgärder på rätt plats. Inrapporterad data, bilder och kartmaterial ger tillsammans nya möjligheter att arbeta med förebyggande åtgärder.

LÄR AV STATISTIKEN

Med jämförbar och relevant statistik är det enklare att arbeta strukturerat och följa upp arbetet mot nedskräpning. Håll Sverige Rent-appen kan på ett enkelt sätt stötta kommuner i detta arbete.

Det finns olika sätt att dra nytta av Håll Sverige Rent-appen.

- 1) Integrera rapporteringen i kommunens eget system för felanmälan och ärendehantering. Mobilanvändarens rapport med fotografi, geotagg samt meddelande hamnar direkt i kommunens ärendehanteringssystem, där en tjänsteman kan öppna ärendet.
- 2) Få tillgång till Håll Sverige Rents databas. Genom tillgång till databasen får kommunen tillgång till alla rapporter som skickats in i kommunen.
- 3) Rapporter per e-post.

Alla rapporter som skickas kan aviseras via en e-post.

NYCKELTAL

Följande nyckeltal kan användas för uppföljning. Andra nyckeltal kan också vara aktuella för enskilda kommuner, t.ex. antal tippningar inom ett specifikt område.

- 1) Antal nedskräpningsärenden inklusive kategorisering av avfall
- 2) Antal polisanmälningar
- 3) Redovisning av kostnader kopplade till omfattande nedskräpning

Glöm inte att kommunicera vad ni gör, det finns ofta ett stort intresse från allmänheten och lokalmedia.

Kontakta Håll Sverige Rent om du vill veta mera om Håll Sverige Rent-appen eller andra verktyg vi har för att mäta och förebygga nedskräpning.

E-post info@hsr.se

Telefon 08-505 263 00

Webb www.hsr.se

OM STIFTELSEN HÅLL SVERIGE RENT

Stiftelsen Håll Sverige Rent är en ideell organisation som arbetar för att minska nedskräpning, främja återvinningen och öka miljömedvetenheten i syfte att bidra till en hållbar utveckling.

Bilaga 7: Vägledning för hantering av omfattande nedskräpning

Många kommuner upplever att problemet med omfattande nedskräpning i exempelvis naturområden är stort, och flera kommuner vittnar om ett växande problem¹⁴. Med omfattande nedskräpning avses det agerande som ibland kallas illegal tippning, ett agerande som faller under begreppet nedskräpning i lagstiftningen.

Få kommuner har fram till idag kartlagt problemets omfattning i någon större utsträckning, vilket gör att det är svårt att ta fram riktade åtgärder. Vår förhoppning är att denna vägledning ska bidra till att stärka kommunernas arbete med att motverka omfattande nedskräpning samt även ge förbättrade möjligheter för kommuner och Naturvårdsverket att följa upp problemet.

Denna vägledning är i första hand avsedd att användas vid hantering av ärenden när någon lämnat större mängder skräp vid en mindre besökt plats, som vid en mindre trafikerad skogsväg eller liknande. Vägledningen kan användas både när det går att identifiera nedskräparen och när det inte är fastställt vem som är ansvarig för nedskräpningen. Anvisningarna ska inte användas när nedskräpningen riskerar att förorsaka föroreningar på mark eller vatten, då ska istället bestämmelserna i 9 kap. miljöbalken tillämpas. Även när det gäller skrotbilar, som faller in under begreppet nedskräpning, ska andra rutiner användas.

Vad är nedskräpning?

I Sverige är nedskräpning ett brott mot miljöbalken (MB). Reglerna i miljöbalken lyder:

”Ingen får skräpa ned utomhus på en plats som allmänheten har tillträde eller insyn till.” (15 kap. 30 § MB)

”Den som med uppsåt eller av oaktsamhet skräpar ned utomhus på en plats som allmänheten har tillträde eller insyn till döms för nedskräpning till böter eller fängelse i högst ett år.” (29 kap. 7 § MB)

”Den som begår en gärning som avses i 7 § döms för nedskräpningsförseelse till penningböter, om nedskräpningen är att anse som mindre allvarlig.” (29 kap. 7 a § MB)

All nedskräpning är förbjuden enligt miljöbalken (15 kap. 30 § MB). Det finns två bestämmelser som kriminaliserar nedskräpning: nedskräpningsförseelse

¹⁴ Det här är ingen skräpfråga! En utvärdering av kommunernas arbete mot nedskräpning. Rapport 6494, Naturvårdsverket, 2012.

(29 kap. 7 a § MB) och nedskräpning (29 kap. 7 § MB). Regeringen kallar det sistnämnda för ”nedskräpning av normalgraden”. Den bestämmelsen handlar om skräp som placeras ut i större mängder eller att någon skräpar ned i systematisk omfattning. Även nedskräpning som utgörs av större föremål, stora skräpmängder eller annars är av större omfattning är normalt att betrakta som nedskräpning av normalgraden. En enstaka skrotbil som någon gjort sig av med, nedskräpning av skadliga föremål eller nedskräpning i en särskilt skyddsvärd miljö är exempel på nedskräpning av normalgraden. Att slänga föremål som kan medföra skadliga utsläpp eller förorening av omgivningen kan i stället aktualisera tillämpningen av 29 kap. 1 § MB, där ansvar för miljöbrott regleras. I lagen (1998:814) med särskilda bestämmelser om gaturenhållning och skyltning finns bestämmelser om renhållningsansvar för gator, torg, allmänna platser och andra platser där allmänheten får färdas fritt.

Vägledning

1. ANMÄLAN OM NEDSKRÄPNING

Ofta kommer en anmälan om nedskräpning in till kommunen från allmänheten. Det är viktigt att göra det lätt för allmänheten att anmäla. Att enkelt kunna anmäla på webben, skicka e-post eller ringa till en handläggare är några åtgärder som underlättar. En annan möjlighet är att använda en mobilapplikation som Håll Sverige Rent utvecklat, där allmänheten enkelt kan ta ett fotografi på skräpet och sedan skicka en rapport med koordinater för var skräpet ligger (www.hsr.se/app).

Be anmälaren uppge:

- vilken typ av skräp det rör sig om och (om möjligt) hur länge det legat på platsen,
- var skräpet finns (fastighetsbeteckning och/eller vägbeskrivning) och
- anmälares namn och telefonnummer (om anmälaren inte vill vara anonym).

2. REGISTRERING AV ÄRENDET

3. HANDLÄGGNING AV ÄRENDET

Handläggning när kommunen är fastighetsägare

- a) Bedömning görs om en handläggare behöver åka ut till platsen.
- b) Vid besiktning på plats är det bra om skräpet markeras, exempelvis med ett märkband för nedskräpning. Genom att markera att platsen är under utredning sänder man en tydlig signal till allmänheten att arbete pågår.
- c) Bedömning görs av avfallens karaktär – kategorisering enligt tio kategorier. (Se nedan under *Avfallskategorier vid omfattande nedskräpning*). Det är viktigt att alla kommuner använder samma kategorier för att underlätta uppföljning och jämförelse mellan kommuner.

- d) Undersök och säkra om det finns bevis eller handlingar som kan binda någon till gärningen. Fotografera, såväl översiktsbild och närbilder och dokumentera skriftligt vad nedskräpningen består av. Markera även på karta.
- e) Beslut om polisanmälan tas (se www.hsr.se för förslag). Enligt 26 kap. 2 § MB ska tillsynsmyndighet anmäla överträdelser av bestämmelser i miljöbalken eller i föreskrifter som har meddelats med stöd av miljöbalken till polis- eller åklagarmyndigheten, om det finns misstanke om brott.
- f) Bortforsling av skräpet.
Bortforsling kan ske på flera sätt.
 - i) Avfall som kan bortforslas direkt.
En tidsram på x dagar efter besiktning rekommenderas.
 - ii) Tillsynsmyndigheten utfärdar ett föreläggande om bortforsling
 - iii) Vid polisanmälan invänta bedömning av polisen innan bortforsling sker.
- g) Sätt upp ett specifikt kostnadsställe/konto för nedskräpning.
- h) Ersättningsanspråk fastställs av handläggare och tas upp i polisanmälan.

Rekommendation: Det krävs en väl fungerande organisation inom kommunen med ett brett samarbete med andra aktörer för att kunna arbeta effektivt mot problemet. Ta fram tydliga roller och uppmuntra till nätverksbyggande. Alla aktörer har något att vinna på ett väl fungerande samarbete.

Handläggning när kommunen inte är fastighetsägare

Om kommunen inte är fastighetsägare kontaktas i normalfallet berörd fastighetsägare. Kommunen har under vissa förutsättningar ansvar för att städa på platser där allmänheten får färdas fritt (se 4 § lag med särskilda bestämmelser om gaturenhållning och skyltning). Om någon i smyg slängt skräp på en fastighet där allmänheten får färdas fritt är det i princip inte fastighetsägaren som är ansvarig, se rättsfall från Mark- och miljööverdomstolen, MÖD 2006:63. Ifall ärendet omfattar avfall som riskerar att förorena mark eller vatten eller om det finns risk för personsador/egendomsskador för allmänheten genomförs alltid besiktning och dokumentation på plats.

Åtgärder kan vara en eller flera:

- a) Kontakta berörd fastighetsägare för att informera om att det skräpats ned på fastigheten och undersök om fastighetsägaren känner till något om nedskräpningen.
- b) Vid besiktning på plats är det bra om skräpet markeras, exempelvis med ett märkband för nedskräpning. Genom att markera att platsen är under utredning sänder man en tydlig signal till allmänheten att arbete pågår.

- c) Bedömning görs av avfallens karaktär – kategorisering enligt tio kategorier. (Se nedan, under *Avfallskategorier vid omfattande nedskräpning*). Det är viktigt att kommuner använder samma kategorier för att underlätta uppföljning och jämförelse mellan kommuner.
- d) Undersök och säkra om det finns bevis eller handlingar som kan binda någon till gärningen. Fotografera, såväl översiktsbild och närbilder och dokumentera skriftligt vad nedskräpningen består av. Markera även på karta.
- e) Tillsynsmyndighet kan besluta om föreläggande eller förbud som kan förenas med vite, då nedskräparen är känd (till exempel om skräpet finns intill en ladugård eller annan verksamhet på en fastighet och skräpet tillhör verksamhetsutövaren eller om nedskräparen kan identifieras på annat sätt) 26 kap. 9-14 § MB.
- f) Beslut om polisanmälan tas (Se www.hsr.se för förslag). Enligt 26 kap. 2 § MB ska tillsynsmyndighet anmäla överträdelser av bestämmelser i balken eller i föreskrifter som har meddelats med stöd av balken till polis- eller åklagarmyndigheten, om det finns misstanke om brott.
- g) Bortforsling av skräpet.
Bortforsling kan ske på flera sätt.
 - i) Avfall som kan bortforslas direkt.
En tidsram på x dagar efter besiktning rekommenderas.
 - ii) Tillsynsmyndigheten utfärdar ett föreläggande om bortforsling.
 - iii) Vid polisanmälan invänta bedömning av polisen innan bortforsling sker.
- h) Sätt upp ett specifikt kostnadsställe/konto för nedskräpning.
- i) Ersättningsanspråk fastställs av handläggare och tas upp i polisanmälan.

4. UPPFÖLJNING

Det är viktigt att alla kommuner följer upp problemet med omfattande nedskräpning. Utan bra underlag är det svårt att ta fram effektiva åtgärder mot problemet.

Avfallskategorier och nyckeltal

Nedan presenteras rekommenderade avfallskategorier och nyckeltal för omfattande nedskräpning.

AVFALLSKATEGORIER VID OMFATTANDE NEDSKRÄPNING

- 1) Byggavfall (Gips, betong, brädor mm.)
- 2) Bildelar (Däck, delar av en kaross mm.)
- 3) Trädgårdsavfall (Kvistar, löv, mossa mm.)
- 4) Elektriska produkter (TV, vitvaror, mm)
- 5) Farligt avfall (Olja, färg, kemikalier, lysrör mm.)
- 6) Hushållsavfall (Blandat avfall från hushåll, även möbler) forts.

- 7) Restaurangavfall (emballage, matrester mm)
- 8) Sopsäckar - okänt innehåll
- 9) Entreprenadavfall (Asfalt, jord- och schaktmassor mm)
- 10) Övrigt

NYCKELTAL

Följande nyckeltal rekommenderas för uppföljning. Andra nyckeltal kan också vara aktuella för enskilda kommuner men inte jämförbara mellan kommuner. Till exempel antal tippningar inom ett specifikt område.

- 1) Antal nedskräpningsärenden inklusive kategorisering av avfall
- 2) Antal polisanmälningar
- 3) Redovisning av kostnader kopplade till omfattande nedskräpning

Rekommendation: Kommunens vägledning för hantering av omfattande nedskräpning bör innehålla tidsramar som möjliggör uppföljning. T.ex. alla ärenden ska startas upp inom X arbetstimmar. Tidsramar kan skilja sig från kommun till kommun och beroende på faktorer som typ av område eller typ av nedskräpning.

Lagar och förordningar

Nedan följer utdrag ur relevanta lagar och förordningar.

MILJÖBALKEN (1998:808)

Allmänna hänsynsregler

2 kap. 3 § ”Alla som bedriver eller avser att bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd skall utföra de skyddsåtgärder, iaktta de begränsningar och vidta de försiktighetsmått i övrigt som behövs för att förebygga, hindra eller motverka att verksamheten eller åtgärden medför skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön. I samma syfte skall vid yrkesmässig verksamhet användas bästa möjliga teknik.

Dessa försiktighetsmått skall vidtas så snart det finns skäl att anta att en verksamhet eller åtgärd kan medföra skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön.”

Nedskräpning

15 kap. 30 § ”Ingen får skräpa ned utomhus på en plats som allmänheten har tillträde eller insyn till.”

Allmänt om tillsynen (utdrag)

26 kap. 2 § ”Tillsynsmyndigheten skall anmäla överträdelser av bestämmelser i balken eller i föreskrifter som har meddelats med stöd av balken till polis- eller åklagarmyndigheten, om det finns misstanke om brott.”

Förelägganden och förbud (utdrag)

26 kap. 9 § ”En tillsynsmyndighet får i det enskilda fallet besluta om de förelägganden och förbud som behövs för att denna balk samt föreskrifter, domar och andra beslut som har meddelats med stöd av balken ska följas.

Mer ingripande åtgärder än vad som behövs i det enskilda fallet får inte tillgripas.”

Vite

26 kap. 14 § ”Beslut om föreläggande eller förbud kan förenas med vite.”

Straffbestämmelser och förverkande

29 kap. 7 § ”Den som med uppsåt eller av oaktsamhet skräpar ned utomhus på en plats som allmänheten har tillträde eller insyn till döms för nedskräpning till böter eller fängelse i högst ett år.”

29 kap. 7a § ” Den som begår en gärning som avses i 7 § döms för nedskräpningsförseelse till penningböter, om nedskräpningen är att anse som mindre allvarlig. Lag (2011:734).”

LAG (1998:814) MED SÄRSKILDA BESTÄMMELSER OM GATURENHÅLLNING OCH SKYLTNING

Gaturenhållning

4 § ” Om andra platser utomhus än som avses i 2 § där allmänheten får färdas fritt har skräpats ned eller annars osnyggats, är kommunen skyldig att återställa platsen i sådant skick som med hänsyn till ortsförhållandena, platsens belägenhet och omständigheterna i övrigt tillgodoser skäliga anspråk.

Dessa bestämmelser skall inte tillämpas, om skyldigheten skall fullgöras av någon annan enligt lag eller annan författning eller särskilda föreskrifter.”

PLAN- OCH BYGGLAG (2010:900)

Underhåll och varsamhet

8 kap. 15 § ” En tomt ska hållas i vårdat skick och skötas så att risken för olycksfall begränsas och betydande olägenheter för omgivningen och för trafiken inte uppkommer.

Om det på tomten finns en anordning som är avsedd att uppfylla kraven i 9 §, ska den i skälig utsträckning hållas i sådant skick att den fyller sitt ändamål. Lekplatser och fasta anordningar på lekplatser ska underhållas så att risken för olycksfall begränsas.

Byggnadsnämnden får besluta att det ska planteras på tomten och att befintlig växtlighet på tomten ska bevaras, om det behövs för att uppfylla kraven i första stycket.”

8 kap. 16 § ”Det som gäller i fråga om vård och skötsel av en tomt enligt 15 § ska i skäligen utsträckning också tillämpas på allmänna platser och på områden för andra anläggningar än byggnader.”

VÄGLAG (1971:948)

Drift av väg

26 § ”Väg ska hållas i ett för samfärdseln tillfredsställande skick genom underhåll, reparation och andra åtgärder.

Genom renhållning ska vägområdet hållas i ett sådant skick att olägenheter för människors hälsa förebyggs eller avhjälps och så att skäligen trevnadshänsyn blir tillgodosedd. Detsamma gäller i fråga om mark till en bredd av 25 meter intill parkeringsplats eller rastplats som är väganordning, i den mån allmänheten har tillträde till marken. Inom områden med detaljplan gäller detta stycke endast områden för motorväg eller motortrafikled. Ytterligare krav i fråga om renhållning inom områden där detta stycke gäller får inte ställas med stöd av miljöbalken.

De åtgärder som behövs för sådana ändamål som anges i första och andra styckena räknas till drift av väg. Till drift av väg räknas också serviceåtgärder och förbättringsåtgärder. Om särskilda skäl föreligger, får Trafikverket besluta om inskränkning i skyldigheten att vidta åtgärder för drift av väg. Trafikverket får i ett sådant beslut ange de villkor som behövs. Lag (2010:92).”

Bilaga 8: Relevanta rättsfall inom nedskräpningsområdet – exempel

Rättsfallen kan fås ut från respektive dömande myndighet. Det enklaste sättet att ta del av rättsfallen är om man har tillgång till en rättsdatabas. Man kan även använda sig av Domstolsverkets webbsidor med vägledande avgöranden.

Förkortningar:

NJA: Nytt juridiskt arkiv (Högsta domstolen), RÅ: Regeringsrättens Årsbok,

RH: Rättsfall från hovrätterna

Exempel på rättsfall inom nedskräpningsområdet

ANSVAR FÖR NEDBRÄNNING AV FARTYGSVRAK

NJA 1976 s. 547

Fråga om ansvar enligt naturvårdslagen för nedskräpning i naturen för en person som bränt ned sitt fartygsvrak och låtit synliga förkolnade rester av vraket ligga kvar ovan vattenytan under en avsevärd tid. När försöket att bränna ned fartyget misslyckades och det blev kvar förkolnade rester uppkom skyldighet att vidta åtgärder som var nödvändiga för att undanröja olägenheterna.

ANSVAR FÖR JAKTAVFALL/DJURKADAVER

NJA 1983 s. 317

Fråga om ansvar enligt naturvårdslagen för nedskräpning genom djurkadaver som lämnats i naturen på en slaktplats i samband med jakt. Utläggande av djurkroppar och jaktavfall på slaktplats kan inte anses som nedskräpning annat än under särskilda förhållanden till exempel om avfallet lämnats vid tätbebyggelse eller vid en allmänt befaren väg så att avsevärd otrevnad eller olägenhet uppstår.

FÖRELÄGGANDE SKROTBILAR

RÅ 1984 2:58

Föreläggande till verksamhetsutövare att bortforsla uppställda bilvrak. Verksamhetsutövaren har med tillstånd av markägaren ställt upp skrotbilar. Efter att ha tillvaratagit användbara delar av bilarna lämnades bilvraken kvar, eventuellt efter överenskommelse med markägaren. Genom att placera skrotbilarna på platsen och lämna dem där har verksamhetsutövaren vållat nedskräpningen. Den omständigheten att överenskommelse kan ha träffats mellan verksamhetsutövaren och markägaren innebär inte att verksamhetsutövarens ansvar har upphört så länge han har fortsatt rådighet över egendomen.

ANSVAR FÖR KVARLÄMNAT HÖ

NJA 1986 s. 546

Fråga om ansvar enligt naturvårdslagen för nedskräpning genom hö som kvarlämnats i naturen. En sameby utfodrade renar i en provisorisk renhage. Man la ut hö på ett område som gränsade till en väg. När renarna flyttades lämnades höet kvar. Hö hörde inte till den naturliga vegetationen i området utan utgjorde ett främmande inslag. Det hö som lämnades kvar hade spritts i sådan omfattning och varit så vanprydande att det varit ägnat att rent utseendemässigt medföra otrevnad för allmänheten. Det förhållandet att nedskräpningen skett med växtdelar som efter viss tid sjunkit ned i den naturliga markvegetationen och förmultnat förändrade inte bedömningen.

ANSVAR ÖLFLASKA SOM KASTATS I Å

RH 1988:4

En ölflaska har kastats i en å. För att förfarandet ska vara straffbart krävs att gärningen sker på en plats som allmänheten har tillträde eller insyn till. Ölflaskan har kastats 200-500 meter från en badplats där ån är så djup att badande inte bottnar. Den var inte tillgänglig för insyn.

ANSVAR FÖR KRINGFLYTANDE FÖREMÅL FRÅN SÄNKT FARTYG

RH 1990:17

Fråga om ansvar för nedskräpning när ett fartyg sänkts på öppna havet på 86 meters djup och vrakgods har flutit upp till ytan. De föremål som flöt på havsytan utgjorde inte i sig någon mera omfattande nedskräpning. De bidrog dock till att den kollektiva nedskräpningen ökade och utgjorde även en fara för mindre båtar som färdades i området.

PRESKRIPTION

NJA 1992 s. 126

Tiden för åtalspreskription när någon har skräpat ned i naturen räknas från att den nedskräpade handlingen fullbordades.

FÖRELÄGGANDE RESTER FRÅN NEDLAGD SÅGVERKSAMHET

RÅ 1993 ref. 41

Föreläggande till tidigare verksamhetsutövare att städa upp efter sågverksamhet som lades ned 1952. Det gick inte att fastställa när platsen inträtt i ett sådant tillstånd att den kunde anses nedskräpad. Detta var dock inte avgörande. Lagen kunde tillämpas även på nedskräpning före naturvårdslagens ikraftträdande 1956. Rester-na av sågverksanläggningen fanns i naturen.

ANSVAR FÖR NEDSKRÄPNING I SAMBAND MED JORDBRUKSVERKSAMHET RH 1995:97

Fråga om ansvar för nedskräpning i samband med jordbruksverksamhet. I målet var fråga om skräp i icke obetydlig omfattning av vanprydande karaktär som inte hade lagts i närheten av jordbruksbyggnader och som legat under relativt lång tid. Detta bedömdes ha varit ägnat att locka andra att slänga ytterligare föremål på platsen.

FÖRANKRAT FARTYG

Svea hovrätt, dom B 5546-00, 2001-10-09

Fråga om ansvar enligt miljöbalken för nedskräpning för att ha förankrat ett fartyg i ett naturreservat och lämnat det där. Det är inte styrkt att fartyget var övergivet. Det förekom rost på skrovet, klotter och krossade rutor. Lastrummen hade dock försetts med presenningstäckta träkonstruktioner som regnskydd. Fartyget hade flytförmåga och var förtöjt. Det kan inte anses vara främmande för miljön. Gärningen bedömdes inte som straffbar nedskräpning.

UPPLÄGGNING AV FYLLNADSMATERIAL LÄNGS PLANERAD VÄG

Hovrätten över Skåne och Blekinge, dom 2009-12-22, B 2753-08

Fråga om ansvar enligt miljöbalken för nedskräpning för uppläggning av kabel och plast längs en tänkt vägsträcka. Allmänheten hade tillträde och insyn till den plats där vägen anlades och uppläggningsutrustningen utgjorde ett förfulande inslag i miljön. Materialet hade placerats på platsen i syfte att utgöra fyllnadsmassor vid anläggandet av en väg det vill säga ett i sig förnuftigt ändamål. Det bedömdes därför inte som nedskräpning. Det var dock fråga om otillåten miljöverksamhet efter materialet bedömdes som uppläggning av avfall för anläggningsändamål i strid med anmälningsplikten enligt förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd.

Strategiskt arbete för minskad nedskräpning

RAPPORT 6551

NATURVÅRDSVERKET
ISBN 978-91-620-6551-5
ISSN 0282-7298

Vägledning för kommuner

Vägledningen är avsedd att stötta kommunernas strategiska arbete för att minska nedskräpningen och sprida kunskap om metoder, verktyg och arbetssätt.

Rapporten redogör för mål och krav som berör nedskräpning, t.ex. miljökvalitetsmål, lagstiftning och nationell avfallsplan samt ger en bakgrund till varför nedskräpningsproblemet behöver hanteras. Innehållet ger också en översikt över de metoder som tagits fram för att mäta skräpfrekvens i tätorter av olika storlek, i parker och grönområden samt på stränder. I en bilaga finns en särskild vägledning för hur ärenden kring omfattande nedskräpning kan hanteras.

Viktiga delar i det strategiska arbetet mot nedskräpning är att:

- skapa en organisation med tydligt utpekat ansvar för att driva arbetet och som underlättar samarbete över förvaltningsgränser
- kartlägga och mäta nedskräpningen, för att kunna följa utvecklingen, utforma åtgärder och utvärdera insatser
- sätta upp mål och åtgärder, bl.a. att involvera barn och ungdomar i förskolor och skolor, anordna skräpplockardagar och samverka med lokala näringsidkare
- kommunicera arbetet med kommuninvånarna och utbyta erfarenheter med andra kommuner
- sätta upp en budget för det långsiktiga förebyggande arbetet

Vägledningen ingår som en del i Naturvårdsverkets uppdrag från regeringen att genomföra en särskild satsning för minskad nedskräpning. Målsättningen att minska nedskräpningen finns nu också med i Sveriges nationella avfallsplan för perioden 2012–2017.

